

”Vi var idealistiske og handlekraftige mænd”¹

En undersøgelse af retfærdiggørelsesstrategier blandt danske SS-veteraner

Daniel Skjødt Therkildsen

¹ Oluf Krabbe, Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945 (Bogan, 1975) s, 17.

Indledning

Problemformulering	4
Historiebrug; grund -og modfortælling:	5
Historiografi:	7
Den tidlige efterkrigsforskning: Anomale eller normale?	8
Den senere forskning og Haaest:.....	10
Den nyere forskning:	11
Kildemateriale:	14
SS-erindringer som kilde:.....	14
Erindringer:.....	18
Tidsskriftsartikler:	21
Analysen	24
Idealister:.....	24
Antikommunister:.....	31
Patriotister:.....	34
Ofre og sydebukke:.....	38
Konklusion:	46
Litteraturliste:	48
Faglitteratur:.....	48
Apologetiske erindringer:.....	51
Anmeldelser:.....	51
Avis- eller ugebladsartikler m.m.:.....	52
Veterantidskrifter:	53

Indledning:

Populærlitteraturen om de cirka 6.000 unge danske mænd, som tjente som frivillige i den tyske, nazistiske militærorganisation, Waffen-SS, er i stor vækst i disse år.² Det skorter hverken på erindringer eller biografiske fremstillinger af disse mennesker, der tjente Hitlers Det Tredje Rige, og oplevede nogle af de mest dramatiske og kaotiske sider af den verdenskrig som hærgede mellem 1939-1945.³ Forfatterne har således valgt, at udarbejde deres udgivelser på baggrund af egne oplevelser, ligesom en del bøger er baseret på samtaler med tidligere SS-frivillige, hvorfor denne populærlitteratur i vid udstrækning er skrevet på SS-veteranernes egne betingelser.⁴ Forfatterne til denne type litteratur begrundet ofte deres tilgang med, at SS-veteranerne fortjener ordet, fordi deres udgave af historien tilsyneladende aldrig er blevet hørt eller har fået indpas i de anerkendte historiebøger.⁵ Ud fra devisen om, at sejrherrene skriver historien, synes incitamentet for mange SS-veteraner at være, at tiden nu er inde til at berette "sandheden" om Anden Verdenskrig og Waffen-SS. I realiteten er denne "sandhed" dog en noget alternativ form for historisk sandhed. Det er en særegen form for historiefortælling, som ikke blot står i skærende kontrast til efterkrigstidens sort/hvide opfattelse af besættelsen, men som også er sjældent forenelig med den bredt accepterede og mere arkivbaserede historieforskning.⁶ Det er derfor en modfortælling.

Der er blandt hovedparten af de historikere, som beskæftiger sig med de danske SS- frivillige, Waffen-SS, SS, Holocaust, nazisme, Anden Verdenskrig m.m., enighed om, at soldaterne i Waffen-SS var Det Tredje Rigets forsøg på, at skabe en raceideologisk og pålidelig soldaterorden. Det resultat, som især SS-ledelsen så for sig, var en militær elitestyrke, hvor betingelsesløs opslutning til Hitler og dyb nazistisk overbevisning var de gennemgående principper, som soldatertjenesten hvilede på. Soldaterne i Waffen- SS var nazisternes politiske soldater, og de kæmpede for Det Tredje Rigets herredømme over det øvrige Europa. Det indbefattede en tilintetgørelsesproces af regimets fjender, hvad enten disse var allierede soldater, sigøjnere, jøder alle andre folkeslag,

² Moritz Schramm, "Dansker i nazisternes tjeneste", anmeldelse af *I krig for fjenden. SS-frivillig Georg Rasmussens erindringer*, forord v. Bjarne Salling Pedersen, *Kristeligt Dagblad*, 6. januar 2012, konsulteret 1. februar 2017, <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/dansker-i-nazisternes-tjeneste>

³ Henrik Gjørde Nielsen, "Troskab", anmeldelse af *Troskab - Dansk SS-frivillig E. H. Rasmussens erindringer 1940-45*, forord og efterskrift v. Peter Møller Hansen, *Historie-online.dk: nyheds- og ressourceportal fra Dansk Historisk Fællesråd*, konsulteret 1. februar 2017, <http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/troskab>

⁴ Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith, *Under hagekors og Dannebro: Danskere i Waffen-SS 1940-1945* (Aschehoug Dansk Forlag), 1998, s. 10-11.

⁵ Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith, *Waffen-SS: Europas nazistiske soldater* (Gyldendal, 2015), s. 594.

⁶ Mikkel Kirkebæk og John T. Lauridsen, Indledning i *Et liv uden fædreland: Søren Kams erindringer* (Lindhardt og Ringhof, 2015), s.12-13.

nazisterne havde klassificeret som ”undermennesker”.⁷ Den tyske erobrings-og udryddelsespolitik var særligt mærkbar på Østfronten, hvor langt hovedparten af de danske SS-frivillige tjenestegjorde i løbet af krigen. Historikere har da også afdækket en lang række krigs- og folkedrabsforbrydelser, begået af de SS- enheder, hvor danske SS-frivillige tjente- måske endog på lige fod med tyske soldater.⁸

Dette er ikke nødvendigvis de tidligere SS-frivilliges egen opfattelse. I stedet for at tage et kritiskselvopgør med krigen, endsiges at påtage sig et klart og umisforståeligt medansvar for nazismens forbrydelser og ugerninger, præsenteres læseren af de føromtaltede udgivelser for en historiefremstilling som er klinisk rensset for tvivls- og samvittighedsspørgsmål.⁹ I erindringerne og beretningerne kan de forhenværende danske SS-soldater endda se tilbage på deres krigsdeltagelse med et ukueligt, uforfærdet sind, da de efter eget udsagn aldrig fortrød deres hvervning eller havde nogen ugerninger at fortryde. Tværtimod var de stolt af hvad de havde bedrevet under krigen. De havde gjort, hvad der var bedst for Danmark, mente de. En sådan modfortælling er helt og aldeles uhistorisk, men svarer til den selvforståelse og selvopfattelse, som langt størstedelen af de tidligere SS-soldater, havde. Ligesom det svarer til måden, hvorpå SS-veteranerne retfærdiggjorde deres engagement for et land, en fører og en sag som ganske enkelt ikke var deres, og som med efterkrigsårenes afsløringer blev indbegrebet af det ondeste onde.

Problemfelt:

Denne specialeafhandling tager på mange måder udgangspunkt i denne modfortælling. Ikke for at hævde at den er sand. Men for at give læseren et indblik i et historiesyn, som ligger langt fra det, de fleste danskere kender til eller vil anerkende. Det er en modfortælling som rummer et væld af divergerende retfærdiggørelsesstrategier, som havde til formål at skulle retfærdiggøre holdninger og gerninger samt berigtige omverdenens holdning og introducere ”den rigtige historie”. Det er således specialets formål at identificere og afkode modfortællingens retfærdiggørelsesstrategier, hvilket føre mig frem til følgende:

⁷ Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s 7-8.

⁸ Dennis Larsen og Therkel Stræde, *En skole i vold: Bobruisk 1941-44. Frikorps Danmark og det tyske besættelsesherredømme i Hviderusland* (Gyldendal, 2014), s 9-10. Se også: Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith, ”The Danish Volunteers in the Waffen SS and their Contribution to the Holocaust and the Nazi War of Extermination”, i *Denmark and the Holocaust*, red. Mette Bastholm Jensen et al. (Institute for International Studies. Department for Holocaust and Genocide Studies, 2003), s. 75-79, downloaded 28. februar 2017: <http://pure.diis.dk/ws/files/507541/DKandtheholocaust.pdf>

⁹ Henrik Skov Kristensen, *Straffelejren-Fårhus, landssvigerne og retsopgøret* (Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 2011), s. 525-526.

Problemformulering:

En undersøgelse af modhistoriens forskellige retfærdiggørelsesstrategier, sådan som de kommer til udtryk i udvalgte SS-erindringer og beretninger.¹⁰

Erindringsmaterialet er præget af ophavssituationen, dvs. af SS-veteranens samtid og udgangspunkt. Hver og en SS-erindringerne præget af tid og tanker fra deres samtid. Samtiden for indflydelse på fortolkningen af fortiden. Specialet vil primært tage udgangspunkt i historiebrugsteori.

Historiebrug; grund -og modfortælling:

Før denne specialeafhandling for alvor får forvildet sig i gang, vil jeg for en stund suspendere dens løbebane og dvæle lidt ved begrebet historiebrug. Der findes mange måder at definere historiebrug på og tillige findes mange betragtninger, vurderinger og metoder, som nemt kunne inddrages for, at danne en mere nuanceret forståelse af historiebrugsbegrebet. Der er således noget om det, når Anette Warring skriver, at begrebet er ”stort, ekspanderende heterogent og det er karakteriseret ved at være flerfagligt og ved at gøre brug af mange forskellige begreber.”¹¹ Jeg implicerer dermed, at jeg ikke på nogen måde udtømmer historiebrugsbegrebet. Følgende skal blot ses som et forsøg på at deducere det i specialeafhandlingens kontekstuelle sammenhæng.¹²

Historikeren Niels Kayser Nielsen har beskrevet historiebrug som en ”betegnelse for en kombination af udvælgelse, fremhævelse og til tilsidesættelse af personer, begivenheder og epoker fra den samlende viden om historie med henblik på fremme af bestemte interesser.”¹³ Historie benyttes således, når individer ”aktiverer dele af historien” ud fra bestemte behov eller interesserer, f.eks. at opnå rehabilitering eller ”ideologisk og politisk legitimitet.”¹⁴ Nøglebegreberne bliver således ”aktivering”, ”funktion”, behov, ”holdning” og ”betydning.”¹⁵ Nøglebegreberne bliver derimod ikke ”distancering”, ”kritik” og evidens. Historiebrug adskiller sig derved i nogen grad fra

¹⁰De udvalgte SS-erindringer og beretninger er i første omgang: Erik Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, fra 1954. Oluf Krabbe, *Dansk soldat i kamp på Østfronten, 1941-1945*, fra 1976. Oluf Krabbe *Testamente til Europa: Et opgør med Europas ødelæggere*, fra 1995. Henrik Skov Kristensen og Ditlev Tamm, *Dødsdømt: Flemming Helweg-Larsens beretning*, fra 2008. og: Peter Møller Hansen, *Troskab. Dansk SS- frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-45*, fra 2015. Disse præsenteres nærmere senere i specialeafhandlingen. Derudover har specialeafhandlingen også gjort brug af række SS-veterantidskrifter i supplerende omfang. Disse præsenteres naturligvis også nærmere i specialeafhandlingen

¹¹Anette Warring, ”Erindring og historiebrug- introduktion til et forskningsfelt”, *Temp- tidskrift for historie* 2(2011):6.

¹²For en god ordens skyld. Denne indledning er i nogen grad kolporteret af min tidligere praktikopgave- ”En undersøgelse af Viborg Museums eksterne kommunikation.” Haves af forfatteren.

¹³Niels Keyser Nielsen, *Historiens forvandlinger: historiebrug fra monumenter til oplevelsesøkonomi* (Aarhus Universitetsforlag, 2010), s. 34

¹⁴Rosanna Farbøl, *Koldkrigere, medløbere og røde lejesvende: Kampen om Historien*(Gads forlag, 2017), s. 222.

¹⁵Nielsen, *Historiens forvandlinger*, s. 16, 19 og 34

historiografi.¹⁶ Det er således også historiebrugens kongstanke, at en fortidsfortolkning ikke skal bedømmes efter hvorvidt den er ”sand eller falsk”, men ”hvilke behov og interesser” den er udtryk for, ”og på hvilken måde historien fremstilles.”¹⁷ Historiebrugen skal således i højere grad bedømmes ud fra hvor veltilrettelagt eller succesfuld den er. Det er også en bedømmelse som gøres løbende i specialets analyse.

Historiebrugen rummer muligheder for at tage ”ikkehegemonielle grupperingers historiebevidsthed- og brug” alvorligt, det gælder blandt andet SS-veteranernes ”brug af og omgang med historien.”¹⁸ Det er nemlig kendetegnende ved besættelsestiden, at der ved siden af en ”hegemonisk grundfortælling” om de ”fem forbandede år” findes en rivaliserende men mere eller mindre underkuet fortælling.¹⁹ Grundfortællingen blev skabt i befrielsessommeren 1946, muligvis allerede i besættelsens sidste år. I denne grundfortælling betragtes broderparten af Danmark som forenet i et forholdsvist gnidningsløst nationalt fællesskab, som samlet tog kampen op mod nazismen og den tyske besættelse. I denne grundfortælling var de danskere, der kæmpede på tysk side, akkurat som en række andre grupper, f. eks værnemagere, stikkere og Hipofolk, unationale og patologiske landssvigere, som havde trådt over stregen- under besættelsen- og som dermed ”havde sat sig uden for det nationale fællesskab.”²⁰ Som alternativ til denne grundfortælling findes først og fremmest en modfortælling, som særligt er skabt af SS-veteraner og personer med tilknytning eller sympati for disse. Et karakteristisk ræk for denne modfortælling er ifølge Claus Bryld og Anette Warring, at den aldrig har vundet legitimitet i en bredere kreds, den har fungeret i et bestemt udgrænset SS-veteranmiljø, og SS-veteranernes strategier for at opnå bredere accept af deres fortællinger har været at søge ”at koble dem til den hegemoniske grundfortælling.”²¹ Som det senere vil fremgå, mener jeg, at skal der brydes med den ”bornerte” og ”nationalstatslige” ramme, som ellers har karakteriseret væsentlige dele af erindringskulturen vedrørende besættelsestiden.²² Den skal ikke bortskaffes men derimod suppleres af en tysk, ideologisk ramme, som modfortællingen bør og skal

¹⁶ Niels Keyser Nielsen plæderer dog for, ”at hverken kildekritik eller andre regler for videnskabeligt undersøgelsesdesign kan suspenderes og lades ude af billedet. Tilsvarende kræves der et vist kendskab til historiens lange linjer og perioder. Men dertil fordres bevidsthed om samtiden og historiebrugens ophavssituation. Man skal med andre ord have kendskab til både fortalt tid og fortælle tid.” Det er, som det vil fremgå, også min egen tilgang. Se citat: Nielsen, *Historiens forvandlinger*, s. 84.

¹⁷ Rosanna Farbøl, ”Kunsten at ligge historien til rette: Anders Fogh Rasmussen og opgøret med den danske udenrigspolitiske tradition,” *Temp-tidskrift for historie* 3 (2001): 67, downloaded 2. oktober 2017, <https://tidsskrift.dk/temp/article/view/24813/21720>

Og: Niels Keyser Nielsen, *Historiens forvandlinger* s. 34

¹⁸ Nielsen, *Historiens forvandlinger*, s. 18-19.

¹⁹ Christensen, Poulsen og Smith, ”Fra videnskab til mindekultur og reenactment”, s.546.

²⁰ Christensen, Poulsen og Smith, ”Fra videnskab til mindekultur og reenactment”, s.546.

²¹ Bryld og Warring, *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, s. 95.

²² Bryld og Warring, *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, s. 42.

ses på baggrund af. Det er nødvendigt hvis vi skal forstå den i dens helhed. Formålet med dette speciale er dog først og fremmest, at identificere og afdække modfortællingens forskellige retfærdiggørelsesstrategier, som de kommer til udtryk på skrift. Et nøglebegreb i denne specialeafhandling er selektion. Forklaringen skylder vi Rosanna Farbøl:

”Historiebrug er ikke tilfældig, men selektiv og relevansbestemt. Hvilke begivenheder der udvælges, og hvilke der glemmes, er afgørende for, hvilken historie der konstrueres. Denne selektion er ikke vilkårlig, men styres af historiebrugens formål, eller fortællingens røde tråd, morale eller pointe.”²³

Når det så er sagt, så vil der ”uvægerligt optræde hukommelsesmæssige efterrationaliseringer og afvigelser”, når man beskæftiger sig med SS- erindringer, som for flertallets vedkommende er udgivet mange år efter krigen.²⁴ Historiemisbrug er et andet begreb, som umiddelbart godt kan kædes sammen med SS-skrifter. Men hvad historiemisbrug er ud fra et historievidenskabeligt standpunkt, er knapt så enkelt at forklare. Ifølge Niels Keyser Nielsen, er der tale om historiemisbrug, når en historiebrug manipulerer, fordrejer eller bevidst skader mennesker via diskrimination eller vold, altså hele pelleten.²⁵ Jeg vil derfor afholde mig fra at anvende begrebet. I det hele taget skal læseren ikke forvente, at der er en overskylning af historiebrugsbegreber i specialeafhandlingens analyse. Det skulle meget gerne stå klart, at var tale om en omfattende historiebrug fra SS- veteranernes side. Men det side. I det følgende skal vi nærmere på specialeafhandlingens historiografiske oversigt.

Historiografi:

Denne forskningsoversigt falder i tre dele og er både kronologisk og tematisk disponeret. Oversigten skulle således gerne illustrere, at der sket en tematisk udvikling over tid. Arbejdet med forskningen kan bedst betegnes som at grave at i en voluminøs myretue. Hvert spadestik forårsager lange rækker af nye værker, nye vurderinger og dermed også nye forskningsmæssige bidrag. De i oversigten omtalte udgivelser giver kun et kort rids af de forskellige temaer og tendenser i forskningslitteraturen, som er blevet afdækket med mit spadestik i myretuen. Der vil selvsagt være videnskabelige værker og forskningsartikler, som ikke er inkluderet i oversigten. En udvælgelse af

²³ Farbøl, *Koldkrigere, medløbere og røde lejesvende*, s. 22.

²⁴ Dette gennemgås nærmere i kildeafsnittet. For det citerede: Hansen, *Indledning i Troskab*, s. 10.

²⁵ Nielsen, *Historiens forvandlinger*, s. 17.

litteratur vil som altid bero på et subjektivt valg. Valget af publikationer er sket med henblik på at afdække de dele af emnet, der synes væsentlige ud fra en bred vurdering af, hvad der passer i specialets kontekstuelle sammenhæng.²⁶ I oversigtens første del præsenteres en række historiske, kriminologiske og psykologiske studier af de tidligere danske SS-frivillige. I oversigtens anden del præsenteres bl.a. et litterært studie, som beskæftiger sig med en række SS-erindringer. Afslutningsvis gennemgår og diskuterer og positionerer jeg i forhold til den nyere forskning, som der lægger sig tættere op af mit udgangspunkt.

Den tidlige efterkrigsforskning: Anomale eller normale?

En helt afgørende kilde til befolkningens syn på landssvigerne var de voluminøse samleværker om besættelsestiden, som hurtigt blev publiceret efter befrielsen.²⁷ Af de tidligste efterkrigsårs mange voluminøse standardværker om besættelsen- forfattet af journalister, modstandsmænd, politikere, historikere m.fl.- er der imidlertid kun ét, som giver plads til en voluminøs undersøgelse af de tidligere danske SS-soldater.²⁸ I det af højrepolitiker og historikeren, Vilhelm La Cour redigerede *Danmark under Besættelsen*, der udkom i perioden 1945-1947, blev soldaterkorpsets sammensætning beskrevet som en stor del af: ”forbrydere, straffede eller arveligt belastede Personer,(...) defekte Individder, (...) Taaber,(..) for hvem Begreber som Ansvar, Ære og Pligt i dette som i Livets andre Forhold var uden reelt Indhold.”²⁹

Hvis man vender sig til de samtidige videnskabsstudier af ”landssvigerne” indstilling og hele baggrund publiceret kort efter besættelsen, tegner der sig imidlertid et andet billede af de SS-frivillige.³⁰ Kriminologen Karl O. Christiansen foretog i årene efter besættelsen flere sociologiske undersøgelser af ”landsforræderne”. Og sine resultater offentliggjorde han i to relativt oversete afhandlinger fra hhv.1950 og 1955.³¹ Set i forhold til det gængse syn på de danske ”landssviger”, er det værd at bemærke at Christiansen konkluderede, at ”landssvigerne” som gruppe på mange udgjorde et bredt udsnit af den danske befolkning. Hverken i forhold til uddannelsesmæssig,

²⁶ Min skrivemåde er hentet med inspiration fra: David Vestenskov, ”Krig i Afghanistan gennem fire årtier: En analyse af udviklingen i historieskrivningen”, Fra Krig og Fred 2 (2014): 176 og 188.

²⁷ For en dybere beskrivelse og analyse af holdninger og meninger om SS-soldater, se da: Palle Roslyng-Jensens *Danskerne og besættelsen: Holdninger og meninger 1939-1945*(Gads Forlag, 2007), s. 191-193.

²⁸ John T. Lauridsen, *De danske nazister 1930-1945- En forskningsoversigt* (Det Kongelige Bibliotek, 1995), s.8-9.

²⁹ Vilhelm la Cour, ”Frikorpset og Schalburgkorpset”, i *Danmark under Besættelsen*, red. Vilhelm La Cour (Westermanns Forlag, bind 2,1946), s.508.

³⁰ Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen & Peter Scharff Smith, *Under hagekors og Dannebrog: Danskere i Waffen SS 1940-45*(Aschehoug, 1998), s.33.

³¹ John T. Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945- og derefter*(Gyldendal, 2002), s. 19.

økonomisk, eller kriminel baggrund afveg ”landssvigerne” fra den gennemsnitlige befolkning.³² Hans undersøgelse gjorde således op med de gængse antagelser om ”landssvigerne” som afvigere og sociale udskud.³³ Til gængæld fandt Christiansen en anden afgørende forskel til den øvrige befolkning-særligt hos de 1.343 tidligere SS-frivillige, som indgik i hans første afhandling fra 1950.³⁴ Hoveparten af de frivillige havde enten et tilhørsforhold til det danske nazistiske miljø eller til det tyske mindretal i Sønderjylland.³⁵ Christiansens antagelser blev bakket op af en psykiatrisk og psykologisk undersøgelse der begge i det store hele nåede samme resultat. Hverken den psykiatriske undersøgelse-foretaget af Gunnar Mortensson- eller den psykologiske undersøgelse-foretaget af Thomas Sigsgaard- var dog nær så uddifferentieret som Christiansens.³⁶ De nævnte undersøgelser beskæftigede sig således med mange former for ”landssvigerne, lige fra værnemagere over Hipomænd til stikkere, uden nødvendigvis at lade dem adskille, hvorfor det heller ikke lader sig gøre at udskille SS-soldaterne fra de undersøgte.³⁷ Thomas Sigsgaard kom dog med en interessant betragtning om, at ”landssvigerne” som helhed havde haft en større grad af socialiseringsvanskeligheder end andre danskere.³⁸

Med både Karl O. Christiansens, Gunnar Mortenssons og Thomas Sigsgaards undersøgelser, var det nu slået fast, at ”landssvigerne”- i særdeleshed de SS-frivillige-var nogle individer for sig.³⁹ Den videnskabelige udforskning af kollaboratørernes mentalitet og hele baggrund tegnede i alt væsentligt et billede af forholdsvis unge mænd, hvis primære afvigelse fra den øvrige befolkning lå i deres nazistiske overbevisning og ikke i afvigende karaktertræk, som det ellers var blevet fremlagt i de store samleværker.⁴⁰ Som det senere vil fremgå, tegner der sig imidlertid et helt tredje billede hos de frivillige selv. Men det til side.

³² Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.19-20.

³³ Christensen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebrog*, s 33.

³⁴ Det nævnte antal indbefatter 654 interviewede og 689 ikke-interviewede. Karl O. Christiansen, *Mandlige landssvigerne i Danmark under besættelsen: en kriminografisk og sociologisk oversigt over 5.107 mænd dømt efter straffelovstillæggene af 1.6. 1945 og 29.6. 1946*(Direktoratet for Fængselsvæsenet, G.E.C. Gads Forlag, 1950), s.176. (tabel 1)

³⁵ Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen & Peter Scharff Smith, ” Per Sørensen: Officer og gerningsmand - en dansk SS-officer”, i *Danskere i krig 1936-48*, red. Rasmus Mariager (Gyldendal, 2011), s.94.

³⁶ Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.20.

³⁷ Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.20.

³⁸ Thomas Sigsgaard, *Psykologiske undersøgelser af mandlige landssvigerne i Danmark under besættelsen* (Direktoratet for Fængselsvæsenet, 1954), s. 95-96. Se også: Henrik Lundtofte, ” SS'er og terrorist: Henning Brøndum”, i *Over strengen-under besættelsen*, red. John T. Lauridsen(Gyldendal, 2007), s.126.

³⁹ Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.20.

⁴⁰ Christiansen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 593.

Den senere forskning og Haaest:

Før starten af 1980'erne kan man ikke tale om, at der fandt en selvstændig videnskabelig behandling af SS-soldater sted. Der udkom som tidligere nævnt en mængde udgivelser og undersøgelser om "landssvigerne" generelt, men nogen indgående udforskning af SS-frivillige på videnskabeligt grundlag blev ikke bedrevet.⁴¹ "Det ville kræve arkiv adgang, en adgang som ingen med den problemstilling fik."⁴² Scenen blev længe overladt til en mand som Erik Haaest- af uddannelse journalist. Men måske bedre kendt som amatør- og konspirationshistoriker. Han udgav i 1970'erne en række bøger om Frikorps Danmark, som han baserede på interviews med tidligere SS-frivillige. Hans udgivelser er imidlertid stærk revisionistiske og apologetiske. Det skorter således ikke just på fantasifulde myter eller alternative forklaringer i hans bøger, hvorfor de ej heller er blevet bedømt af den faghistoriske elite.

Den manglende arkivadgang betød i mange år, at forskere måtte finde andre kilder og tilgange.⁴³ Det gjorde litteraten Søren Schou som den første, da han i 1981 udgav *De danske Østfront-frivillige*. "Han valgte at søge bevidsthed- og erfaringens dimensionen for at komme tættere på frivilliges mentalitet", som historikeren John T. Lauridsen har formuleret det.⁴⁴ Det gjorde han ud fra en bunke SS-erindringer. Skriftet handler om, hvilke individer der meldte sig til tyske krigstjeneste, og hvorfor de gjorde det. Det handler om de frivilliges eventuelle underbevidste motiver til at lade sig indrullere- det tætteste vi nok kommer på en egentlig konklusion fra Schou: "Ved at følge konkrete, levende personer (SS-soldater red.) (...) bliver man opmærksom på forskelligartetheden i de behov, SS kunne udfylde hos mennesker, der kom fra højst uens miljøer og havde gjort meget forskellige erfaringer i deres hidtidige miljøer."⁴⁵ Skriftet handler derimod ikke om de frivilliges bevidste og ofte ideologiske motiver til at lade sig indrullere. Han lader sig derved forfalde til reduktioniske tolkninger. Det handler heller ikke om deres ideologiske interpretation eller mangel på samme. Det er bevidsthedssociologisk i sit sigte, ikke faghistorisk.⁴⁶ Det er nok meget godt. For at jagte det "som et projekt med en historisk dimension-" selv hvis der ses bort fra alle nyere historiske faggrænser- "lader sig ikke gøre."⁴⁷ Helt grundlæggende mangler der en vis forståelse og udfoldelse "af det miljø, de danske SS-frivillige agerede i," på en anden måde end blot

⁴¹ Claus Bryld og Anette Warring, *Besættelsestiden om kollektiv erindring: Historie-og traditionsforvaltning af krig og besættelse 1945-1997*(Roskilde Universitetsforlag, 1998), s, 362.

⁴² Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.26-27.

⁴³ Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.26-27.

⁴⁴ Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.26-27.

⁴⁵ Søren Schou, *De danske Østfront-frivillige*(Suenson, 1981), s.188.

⁴⁶ Schou, *De danske Østfront-frivillige*, s. 7.

⁴⁷ Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.27.

via deres egne erindringer, som det også er blevet påpeget af John T. Lauridsen.⁴⁸ Når det så er sagt, så gjorde Søren Schou ret i at pege på SS-erindringernes uudforskede potentiale.⁴⁹

Den nyere forskning:

Det er sket meget med inden historiefaget siden 1981, hvor Søren Schous bog udkom. Rigtig meget endda. Forskningslitteraturen om danskerne i tysk krigstjeneste er vokset betragteligt i det seneste årti, og emnet må efterhånden betegnes som relativt veludforsket.⁵⁰ Det har naturligvis sine årsager-startende tilbage i 1990'erne. Med sovjetkommunismens fald og Den Kolde Krigs afslutning var det ikke længere nødvendigt for nationen Danmark at retfærdigøre sig ved at fastholde den sort/hvide og snæversynede afstandstanden fra de danske "landsforrædere."⁵¹ Det har bl.a. medført større mulighed for at opnå adgang til klausuleret og båndlagt materiale i statens arkiver, der har kunnet tage i det forudgående og andre rejste spørgsmål op til diskussion, herunder om selve krigsdeltagelsen på tysk side, altså hvad de danske SS-frivillige var med til, krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden f.eks.? Og ikke mindst: "Hvad motiverede dem?" I 1998 udkom *Under hagekors og Dannebrog*, hvori historikerne, Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith, "har leveret de første svar herpå," baseret på et langt større og bredere kildegrundlag, "end det hidtil har været tilfældet." Blandt deres mange observationer og forskningsresultater skal kun her nævnes, at de mener, at omtrent 75 % af alle danske SS-frivillige var nazister, således en mindre korrektion af Karl O. Christiansens undersøgelse.⁵² Siden værket udkomst har flere historikere i Danmark fulgt trop med lignende undersøgelser, inspireret af bl.a. nyere tysk historiografisk forskning "i de såkaldte Täter, "gerningsmændene til Nazitysklands masseforbrydelser."⁵³ Helt i tråd hermed er Dennis Larsens *Fortrængt grusomhed: Danske SS-vagter 1941-1945*, der udforsker alle afkroge af Kz-lejrsystemet, et hidtil uberørt emne af danske historikere, og påviser, at der skete en forholdsvist stor udflytning af personel fra det beredne SS, heriblandt Waffen-SS, til kz-lejrene. En dansk SS-frontsoldat kunne således kom til at gøre tjeneste som kz-vagt.

⁴⁸ Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.26-27.

⁴⁹ Schou, *De danske Østfront-frivillige*, s. 190.

⁵⁰ Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith, "Fra videnskab til mindekultur og reenactment: Historiebrugen om danskere i tysk krigstjeneste", i *Kildekunst: Historiske og kulturhistoriske studier: Festskrift til John T. Lauridsen*, red. Sofie Lene Bak et al. (Det Kongelige Bibliotek, bind 1, 2016), s. 540.

⁵¹ Søren Mørch, *Den sidste Danmarkshistorie: 57 fortællinger af fædrelandets historie* (Gyldendal, 1996), s. 333-334.

⁵² Lauridsen, *Dansk nazisme 1930-1945-og derefter*, s.27.

⁵³ Henrik Lundtofte, *Håndlangerne: Schalburgkorpsets Efterretningstjeneste og Hipokorpset 1943-1945* (Politikken, 2014), s. 12.

En del af den nyere historieforskning har herudover beskæftiget sig med efterkrigstiden og udforsket ”landssvigernes” efterkrigsliv, forbundsannelser og forsøg på at påvirke den offentlige opinion i en for dem fordelagtig retning.⁵⁴

Langt hovedparten af disse udgivelser fokuserer imidlertid på landssvigerne som gruppe, hvorfor det ikke lader sig gøre at udskille SS-veteranerne blandt de undersøgte. Dette er bl.a. tilfældet hos Henrik Skov Kristensen, som i bogen *Straffelejren*, fra 2011, viger et særligt kapitel til landssvigernes- særligt mindretallets-selvforståelse. Eller kapitel er måske så meget sagt. Der er snarere tale om et par enkelte sider, hvor Kristensen går i dybden med emnet. Hans konklusion lyder: ”En granskning af mindretallets selvforståelse på baggrund af dets tilkendegivelser udadtil efterlader det indtryk, at mindretallet i meget ringe omfang eksplicit og utvetydigt har fortaget et selvopgør med perioden 1933-1945.”⁵⁵ Det er hverken nyt eller særligt overraskende. Men dog alligevel meget bekræftende. Ifølge Kristensen er der dog kun tale om én national perceptionsfortælling- dvs. hvordan krigsforholdene er blevet oplevet og beskrevet af landssvigerne- og at denne ikke har ændret sig siden befrielsen.⁵⁶ Perceptionsfortællingen eller modhistorien befandt sig således klart inden for den nationale ramme- med udgangspunkt i retsopgøret- hvis man skal følge Kristensen. Det er helt i tråd med den ”provinsialisering” af besættelsestiden og med den bornerte, ”nationalstatslige ramme”, som netop har karakteriseret store dele af ”erindringskulturen om besættelsestiden.”⁵⁷ Da de danskere, som gjorde tysk krigstjeneste, virkede i en tysk ramme, var en integreret del af et nazistisk raceideologisk projekt, kan modfortællingen være vanskelig at forstå, hvis ikke der brydes med den bornerte, ”nationalstatslige ramme.”⁵⁸ Specialets analyse vil da også give eksempler på SS-veteraner, som umiddelbart tænkte mere ”tysk” end ”dansk.”

Tilsvarende synspunkt-som det hos Kristensen-finder man i Søren Billeschou Christiansens og Rasmus Hyllesteds, *På den forkerte side*, som blev udgivet i 2011. Bogens formål er at undersøge, hvordan landssvigerne klarede sig i efterkrigstiden; ”hvordan de godt 40.000 personer, som blev mistænkt og interneret, taklede udstødelsen i årene efter befrielsen.”⁵⁹ Modsvaret blev en opbygning af en ”modmyte” (læs modfortælling) til forsvar for landssvigernes sag, ”specielt blandt

⁵⁴ Christensen, Poulsen og Smith, ”Fra videnskab til mindekultur og reenactment”, s.543.

⁵⁵ Henrik Skov Kristensen, *Straffelejren: Fårhus, landssvigerne og retsopgøret* (Nyt Nordisk forlag Arnold Busck), s. 526.

⁵⁶ Kristensen, *Straffelejren*, s. 526-527 og 550.

⁵⁷ Warring og Bryld, *Besættelsestiden som kollektiverindring*, s. 42-43 og 112. Og: Christensen, Poulsen og Smith, ”Fra videnskab til mindekultur og reenactment”, s.544.

⁵⁸ : Christensen, Poulsen og Smith, ”Fra videnskab til mindekultur og reenactment”, s.544.

⁵⁹ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s.10.

de østfrontsfrivillige”, påpeger Christiansen og Hyllested, som dermed mener, at der er tale om en efterkrigskonstruktion- en holdning, som de ikke er ene om at have.⁶⁰ Det er ikke helt korrekt- i hvert fald ikke når det drejer sig om de danske SS-frivillige. For flere, ja næsten alle, grundtræk i modhistorien, fandtes allerede i kimform under besættelsen.⁶¹ Det tyske overfald på Sovjetunionen, som fandt sted i 1941, blev fulgt op af en ”imponerende” propagandavirksomhed, som udover at retfærdiggøre krigen også tog sigte på rekrutteringsdelen, således at også danskerne- og andre med dem- kunne indgå i udslettelsen af ”Bolsjevismens skamplet.”⁶² Et blandt mange grundtræk. Men det til side. Undersøgelsen- den af Christiansen og Hyllested- tager udgangspunkt i nogle af de landssvigerforeninger, som kæmpede for at opnå økonomisk rehabilitering samt generhvervelse af borgerlige rettigheder til de dømte. Blandt de undersøgte er også DFF (Dansk Frontkæmper Forbund).⁶³ Der findes med Tyskland som omdrejningspunkt en række lignende delstudier som beskæftiger sig med SS-veteraner, deres veteranforeninger og funktion, som SS-veteranerne havde i samfundet. Disse har betragtet SS-veterangrupperne som rene klientnetværk, hvor SS-veteranerne udviste politisk tæft og agerede stemmekvæg i det politiske spil- med visse privileger til følge.⁶⁴ Den finske historiker Antero Holmilia har i sin forskningsartikel ”*Soldaten wie andere auch*”: *Finnish Waffen-SS Volunteers and Finland's Historical Imagination* beskrevet, hvordan det rent faktisk lykkedes for finske SS-veteraner i efterkrigstiden, at påvirke samfundets forståelse af dem, så de kom til at fremstå som ganske almindelige finske soldater.⁶⁵

Senest har de tre danske historikere, Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith, skrevet forskningsartiklen *Fra videnskab til mindekultur og reenactment: Historiebrugen om danskere i tysk krigstjeneste*, som dog- som titlen antyder- beskæftiger sig med historiebrug i bred forstand. Artiklen indeholder bl.a. en ”bibliografisk skitse”, hvor nogle få hovedtræk i SS-erindringslitteraturen kort præsenteres. Skitsen er mere et sammenkog af den eksisterende viden på området, og kan derfor læses som en introduktion til emnet.⁶⁶

⁶⁰ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s.268. Henrik Skov Kristensen og Ditlev Tamm laver en helgadering, når de skriver, at der tale om en ”overvejende efterkrigskonstruktion”. Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt*, s. 30.

⁶¹ Christensen, Poulsen og Smith, ”Fra videnskab til mindekultur og reenactment”, s.547.

⁶² Jensen, *Signal*, s. 64.

⁶³ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s.268.

⁶⁴ For oversigt, se evt. Karsten Wilke, *Die "Hilfsgemeinschaft auf Gegenseitigkeit" (HIAG) 1950-1990. Veteranen der Waffen-SS in der Bundesrepublik*(Schöningh, 2011), s. 13, 17 , 36-48.

⁶⁵ Antero Holmilla, ”Soldaten wie andere auch”: *Finnish Waffen-SS Volunteers and Finland's Historical Imagination*”, i *Finland's Holocaust: Silences of History*, red. Simo Muir et.al(Macmillan Publishers Limited, 2013), s.219.

⁶⁶ Christensen, Poulsen og Smith, ”Fra videnskab til mindekultur og reenactment”, s.547.

Selv om den mangefacetterede forskning, som ovenfor vist, byder på en række spændende og vigtige nedslag i Waffen-SS' historie, endsiges SS-veteranernes, er der forsat enkelte lakuner, hvoraf en ikke uvæsentlig er en faghistorisk undersøgelse af danske SS-veteranernes selvopfattelse og den måde, de legitimerer deres egen krigsdeltagelse på. Mens megen forskning, som ovenfor vist beskæftiger sig med SS-veterangrupperes socialpolitiske agenda, finder man sjældent overvejelser om den enkelte SS-veterans forsøg på at rehabilitere sit eget og Waffen-SS' omdømme.⁶⁷ Der ses heller ikke i forskningen nogen tilbunds gående analyser af den enkelte SS-veterans historieforvaltning og historiebrug. Jeg mener i al beskedenhed, at jeg i denne specialeafhandling, udfylder nogle af disse lakuner.

Kildemateriale:

Erindringer, krigsberetninger og regulere biografier, såvel ældre som nyere, udgør specialets hovedkilde. Disse udgivelser suppleres af veteran tidsskrifter og andre udgivelser, typisk forfattet af frivillige, der blev ledende skikkelser i det danske veteranmiljø efter befrielsen. Disse skrifter er valgt med henblik på at lodde og afkode SS-veteranernes krigslegitimation i bredere forstand. Der indgår såvel velkendt som ukendt kildemateriale, som ikke tidligere er set udnyttet og fremdraget i forskningsøjemed. I behandlingen af de mange oplysninger har det været nødvendigt at foretage en række kildekritiske overvejelser, idet "materialet typisk bærer præg af en mangel på objektivitet og faktisk understøttelse."⁶⁸ Kildematerialet, som specialet hviler på, samt de faglige og metodiske problemer, der knytter sig til det, vil blive introduceret og diskuteret i det følgende.

SS-erindringer som kilde:

Der er som tidligere nævnt- efter krigen- og navnlig i de seneste år, hvor de sidste vidner til historiens vel nok største og mest blodige krig er på vej til at gå bort, udgivet megen litteratur af de danskere, der lod sig indrullere i Waffen-SS. Henved 100 danske erindringer skrevet af deltagerne i verdenskrigen findes publiceret, og selvom det ved første øjekast ikke syner af meget, så er det nu alligevel en ganske stor procentdel af de godt 4.000 overlevende frivillige, der har gjort sig den ulejlighed at nedfælde deres erindringer.⁶⁹ De er typisk forfattet af veteraner, der blev født omkring

⁶⁷ Niels Bo Poulsen, "Den danske krigsveteran i internationalt lys", *Fra krig og fred* 1(2016):99.

⁶⁸ Peter Møller Hansen, Indledning i *Troskab: Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-1945*, af Ellef Henry Rasmussen(Ringhof Forlag A/S, 2015), s. 10.

⁶⁹ Tallet skal imidlertid læses med forbehold, idet det næppe kan udelukkes, at der sket en optællingsfejl. Det nævnte tal skal ses i lyset af, at den langt overvejende del af de forhenværende SS-frivillige tilhørte det såkaldte "tavse flertal, der foretrak anonymitet frem for offentlighedens bevågenhed. En opmærksomhed som en erindringsbog kunne have givet dem. Læs evt.: Christiansen og Hyllested, På den forkerte side, s. 12-13. Relativt set er antallet af erindringsbøger også

1920, enkelte nogle år tidligere, lidt flere nogle år senere. Der indgår mange fortællinger i disse erindringer. Der er fortællinger om barndom og opvækst i 1920'erne. Der er fortællinger om politik og samfund fra starten af 1930'erne; evt. om krise og elendighed fra omkring 1930; og evt. om storpolitik og ideologi fra midten af 1930'erne og frem. Men nok så væsentligt; der indgår historier-myter, forestillinger og apologier for og om begivenheder i perioden 1940-1945- og om det følgende opgør med perioden. De fleste har stiftet familie i slutningen af 1940'erne, og så sad desom tidligere nævnt- fra omkring 1950'erne og frem, og så tilbage på en dramatisk tid i deres liv. Stykke for stykke har veteranerne føjet et fragment af deres historie til et andet, formuleret fortolkninger af de forskellige anekdoter og fortalt nye, som i efterkrigstidens lys har virket relevante og aktuelle.

Derved er der skabt grundlag for at lokalisere de metodiske problemer, der knytter sig til erindringsgenren i almindelighed og SS-erindringslitteraturen i særdeleshed. Der er de helt basale problemer-om hukommelsessvigt, udeladelser, erindringsforskydninger osv. Folk, der skriver flere år efter et begivenhedsforløb, husker ikke nødvendigvis helt præcist, hvad der skete i det tidsrum, de beskriver. Men hvor paradoksalt det end kan lyde, så er det imidlertid ikke ensbetydende med, at SS-erindringerne er præget af iøjnefaldende mange faktiske fejl, når det drejer sig om militærtekniske detaljer, begivenheder og mennesker, som veteranerne har stiftet bekendtskab med. Der fortælles meget i erindringerne, men der forties for det meste også en del, om hvad der er skete under krigen, som Mikkel Kirkebæk og John T. Lauridsen skriver om den nu afdøde, forhenværende SS-mand Søren Kam. Opsummerende kan vi sige, at det "egentlige falsum", som Lauridsen og Kirkebæk skriver, først fremkommer, når SS-veteranerne "stædigt benægter den kontekst", deres "personlige historie var en del af og indgik i."⁷⁰ Ethvert forsøg på at argumentere for, at erindringsmaterialet er en kilde til en traditionel faghistorisk "*wie es eigentlich gewesen,*" vil på forhånd være dømt til at mislykkes. Erindringsmaterialet er forløjet og propagandistisk. Ræsonnementet synes at være, at man skal træde varsomt. Det gør ikke materialet uanvendeligt-tværtimod.

lavere end f.eks. i Norge, hvor antallet af erindringsudgivelser overstiger 300. Det tal skal ses i lyset af, at 6.000 nordmænd gjorde tjeneste i Waffen-SS, altså et tilsvarende antal frivillige. En del af forklaringen skal muligvis findes i, at det norske retsopgør var det mest omfattende i Vesteuropa- relativt set. De forholdsvist lange straffe, der typisk varierede mellem 2-8 år, kan ligeledes have haft indflydelse på de norske veteraners erindringslyst. For min påstand herom: Stein Ugelvik Larsen, "De skriver om seg selv. Frontkjemperne, NS-medlemmene og NS-barna. Dokumentarlitteraturen om dem på `den gale siden'", i *Nazismen og norsk litteratur*, red. Bjarte Birkeland et al. (Bergen Universitetsforlag, 1995), s. 196-208. Det angivne norske tal ses på s. 204.

⁷⁰Lauridsen og Kirkebæk, Indledning i *Et liv uden fædreland*, s. 10.

Udgangspunktet for min bedømmelse af materialets brugbarhed er, at det trods de kritiske kommentarer er min holdning, at erindringerne kan mere end blot at illustrere en ”gammel nazists løgn om fortiden”, som Steen Andersen skriver i sin anmeldelse af Søren Kams erindringer.⁷¹ Når historikere lejlighedsvis har bidraget til sådanne udgivelser forklares det ofte med, at disse trods deres fremherskerende apologetiske tone, samtidig har karakter af et interessant kildeskrift, som kan bidrage med ny viden og nye indsigter, når det gælder den nazistiske ”omverdensforståelse” og ”omverdensfortrængning”.⁷² Det er givet, at der vil være samtidige kilder, som kan belyse selvsamme forhold- måske endog bedre end erindringer. Når hovedvægten i denne sammenhæng er lagt på soldatererindringer skyldes det ikke kun den kendsgerning, at disse er lettest tilgængelige. Erindringsmaterialet giver mulighed for at indfange hvert enkelt SS-veterans internalisering af nazistiske normer og værdier. Dernæst har erindringsmaterialet også værdi som kilder til SS-veteraners selvpfattelse og selvforståelse. Lige så problematiske og upræcise som de fem krigsår fremstilles i erindringerne, lige så nøjagtige og uhyre præcise fandt de sted inde i skribentens hoved. Derfor er det relevante spørgsmål ikke- i hvert fald ikke for nærværende fremstilling- om erindringerne er sandfærdige eller løgnagtige, men hvilke behov og handlinger, der ligger bag deres udkomst, udformning og ”reelle eksistens.” Med andre ord: her levnsudnyttede erindringerne, og en egentlig troværdighedsvurdering er derfor uinteressant.⁷³

I det ovenstående er der blevet gjort rede for nogle af de troværdighedsproblemer, der knytter sig til erindringsmaterialet, og hvordan jeg håndterer dem. I det følgende vil jeg redegøre for de repræsentativitetsproblemer, der knytter sig til erindringsmaterialet- som der gør til alt historisk kildemateriale.

Erindringsmaterialet er heterogent og kaotisk. Nogle udgivelser er korte, andre udførlige, og atter andre er nærmest at betegne som voluminøse bogværker. Erindringsmaterialet er præget af ophavs- og tilblivelsessituationen- altså af SS- veteranens samtid og udgangspunkt. Hver og én er erindringerne præget af tid og forestillinger omkring det tidspunkt de skrives. Erindringernes

⁷¹ Steen Andersen, ” Søren Kams erindringer er mere end en gammel nazists løgn om fortiden,” anmeldelse af *Et liv uden fædreland: Søren Kams erindringer*, ved Mikkel Kirkebæk og John T. Lauridsen, Politiken, 1.april 2016, konsulteret 1.september 2017: <http://politiken.dk/kultur/art5617183/S%C3%B8rens-Kams-erindringer-er-mere-end-en-gammel-nazists-l%C3%B8gn-om-fortiden>

⁷² Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith, ” Fra videnskab til mindekultur og reenactment: Historiebrugen om danskere i tysk krigstjeneste”, i *Kildekunst: Historiske og kulturhistoriske studier. Festskrift til John T. Lauridsen*, red. Sofie Lene Bak et al. (Det Kongelige Bibliotek, Bind 1, 2016).s. 542. For det citerede: Lauridsen og Kirkebæk, Indledning i *Et liv uden fædreland*, s. 11.

⁷³ Søren Toft Hansen, Det stod i avisen: Kildekritiske overvejelser ved brug af aviser (Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet, 2001), downloaded 4.oktober 2017: http://vbn.aau.dk/files/40508130/No3Historieskriftserie_S_renToftHansen_.pdf
Og: Bernard Eric Jensen, *Historie - livsverden og fag* (Gyldendal, 2003), s.192-195.

indhold og omfang afspejler selvsagt SS-veteranens intension med at berette. For enkelte har erindringen været et sidste, desperat forsøg på frikendelse, så de kunne undgå skafottet, mens de fleste har undgået døden, og i stedet har ønsket at få æresoprejsning og anerkendelse- i form af deres udgivelser. For andre har det måske drejet sig om at bruge erindringen som en form for selvterapi- med alt hvad det nu indebærer. Arbejdet med erindringsmaterialet kan beskrives som at grave i en velvoksen myretue.

For hvert spadestik gør man nye og interessante opdagelser. Det er selvsagt ikke muligt at medtage alt materiale. I stedet må man foretage et subjektivt valg af de erindringer, der synes relevante og undersøge dem i forhold til specialets problemformulering.

I denne specialeafhandling har jeg udvalgt 5 af disse erindringer fra de tidligere SS- soldater. Nazisterne er stærkt repræsenteret i erindringsmaterialet. Det har vel været de mest engagerede SS-folk, der har haft størst behov for at retfærdiggøre sig og ikke mindst følt behov for at rehabilitere Waffen-SS' omdømme. Herudover finder vi nogle soldatererindringer, som snarere er præget af "efterrationaliseringer og bortforklaringer" end af "sejlivet politisk overbevisning."⁷⁴ Altså en gruppe af ideologisk "indifferent" SS-mænd- i hvert fald ifølge dem selv. Hermed er to store populationer i Waffen- SS repræsenteret. Det såkaldte "tavse flertal" er selvsagt ikke repræsenteret, ligesom den selverkendende og brødebetyngt gruppe af SS-veteraner heller ikke er det- selvom der findes udgivelser, forfattet af netop disse SS-veteraner. For denne gruppes vedkommende kan det således ikke blive aktuelt at drøfte retfærdiggørelse, idet erindringsindholdet typisk bærer præg af en selvkritisk bearbejdning af historien.

Det er givet, at der vil være repræsentative problemer forbundet med anvendelsen af erindringsmaterialet. Således kan stofmængden synes spinkel med "kun" 5 erindringer. Det er dog min opfattelse, at erindringerne har repræsentative egenskaber og kvaliteter. SS-mænd har designet rammer for deres retfærdiggørelsesstrategier og selvopfattelse, der stemmer overens med konspirations-og revisionslitteraturen generelt. De valgte erindringer er arketyperiske og eksemplariske inden for genren. Det er dog min opfattelse, at erindringerne kan mere end at illustrere og bekræfte; de kan også bidrage med ny viden og nye perspektiver. De kan bidrage til at forstå sider af modfortællingen, som vi ellers ikke ville fange i deres helhed. Vigtigst er det, som det vil fremgå, at skribenterne er styret af ønsket om at rehabilitere dem selv og den militærorganisation, de lod sig indrullere i, helt og aldeles.

⁷⁴ Joachim Lund, "Modfortælling", *Information*, 30. november 2015, konsulteret 4. august 2016, <https://www.information.dk/kultur/anmeldelse/2015/11/modfortaelling>

Erindringer:

En af specialeafhandlingens hovedkilder er en erindring med titlen *Dansk soldat i krig og fred*, udarbejdet af SS-soldaten Erik Lærum. Hans forskelligartede aktiviteter både under og efter krigen omtales meget selektivt i erindringen- som udkom i 1955-så alene af den grund kan det være rimeligt at give et kortfattet kontrafej af militaristen, nazisten og publicisten Erik Lærum, sådan som det lader sig sammenstykke af eksisterende oplysninger. Erik Lærum blev født den 5. august 1903 i Oslo som nummer tre i en søskendeflok på seks. Forældrene var norske, men i begyndelsen af 1920'erne flyttede familien til København.⁷⁵ Han havde planer om at blive søofficer, men hans studentereksamen var ikke god nok. I stedet tog han en handelsuddannelse, og klarede så i anden omgang optagelsen til officersskolen. Han gjorde tjeneste ved forskellige regiment, først som artillerist, siden som pilot i Hærens Flyvetropper.⁷⁶ På alle områder var han i gang med en lovende officerskarriere.

I forbindelse med rejser for Hærens Flyvetropper i 1930'erne havde han besøgt Hitler- Tyskland og var blevet betaget af den måde, nazister havde udviklet landet på. Allerede ved hjemkomsten havde han udtrykt stor interesse for DNSAP (Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti), hvor han blev medlem i april 1940. Endog et højtstående medlem. Endvidere lod Erik Lærum sig indrullere i Waffen-SS i vinteren 1943, hvor han var at finde i Regiment Danmark. Til forskel fra en del af de andre danske SS-frivillige i Waffen-SS oplevede han aldrig nogen større fremgang på Østfronten. Den krig, som Lærum deltog i, var først og fremmest en forsvarskrig, hvor situationen set med tyske øjne- efterhånden blev mere og mere håbløs, og de fremrykkende russere forsat blev flere og flere.⁷⁷ Tilbagetogtet foregik via flere nye stillinger længere vest på i Baltikum, og for hans vedkommende afsluttes krigen i Hamburg – en rygende ruinhob- hvor han blev såret i begyndelsen af marts 1945.⁷⁸ Herefter drog Lærum mod Danmark, hvor han blev fanget, interneret og siden dømt for tjeneste i Waffen-SS, nøjagtigt som alle andre danske SS-soldater, efter befrielsen.⁷⁹

Lærums nazistiske engement sluttede imidlertid ikke her. I slutningen af 1940'erne søgte en gruppe med adresse i København at samle alle forhenværende frontkæmpere i en veteranorganisation de døbte *DFP (Dansk Frontkæmper Forbund)*. Han meldte sig hurtigt ind i

⁷⁵ Schou, *De danske Østfront-frivillige*, s.108-111.

⁷⁶ Mikkel Kirkebæk, "Aldrig usynlig- den nazistiske flyverkaptajn Erik Lærum", i *Over strengen- under besættelsen*, red. John T. Lauridsen (Gyldendal, 2007), s.524-526.

⁷⁷ Schou, *De danske Østfront-frivillige*, s.108-111.

⁷⁸ Schou, *De danske Østfront-frivillige*, s.111-112.

⁷⁹ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s.120-126.

DFF, hvor han også opnåede at blive formand. Endvidere var han chefredaktør for veteranbladene *Skræp* og *Signal*, som DFF udgav. Men mere om det senere.

Samtidig med sit engagement i DFF udgav Lærum i løbet af 1950'erne på sit eget forlag en række publikationer, hvoraf han selv var forfatter til flere.⁸⁰ Når Lærums *Dansk soldat i krig og fred* vil være i centrum her skyldes det, at han havde en særlig anledning til at skrive den. Årsagen til *Dansk soldat i krig og fred* er en særlig episode, hvor Lærum mod sit ønske fik sit navn anbragt på avisernes forside. Det var den såkaldte "officersskandale" på officersskolen. Fem officerselever havde taget privatundervisning i moderne krigsførelse hos Lærum, som de antageligt havde opsøgt, fordi han- i modsætning til lærerne på officersskolen- havde stor praktisk krigserfaring. Privatundervisningen blev afsløret, eleverne smidt ud af officersskolen, og Lærum- der ikke havde gjort noget ulovligt- blev udsat for pressens hetz, og hans fortid i NSU og Waffen-SS blev påpeget og anvendt som argument for, at han stadig var nazist.⁸¹ Lærum kom aldrig til orde. Hans version blev ikke hørt. Det fik ham til at forfatte sine erindringer, for- som han beretter- "at mine modstandere ikke skal være alene om at skrive min historie."⁸² Bogen er følgelig mindre en "nazihistorie" end en militærmands historie.⁸³

I 1976 udkom den tidligere SS-soldat Oluf Krabbes krigserindringer *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941–1945*. Krabbe blev født i 1903 i Viborg og er ud af en gammel adelsslægt, som går tilbage til 1400- 1500- tallet. Denne adelsslægt har officerstraditioner, så Krabbe fulgte blot slægtstraditionen og lod sig militærudanne som officer i hæren. I 1937 blev Krabbe dansk militærattaché i Berlin, og følgelig fik han for alvor øjnene op for det nazistiske Tyskland. I 1940 blev han medlem af DNSAP.⁸⁴ Endvidere lod Krabbe sig indrullere i Waffen-SS i sommeren 1941, hvor han blev tjenestegørende i Division Wiking. Så langt de biografiske oplysninger om Krabbes levnedsløb. I forbindelse med publiceringen af den første bog- *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941–1945*- blev Krabbe interviewet, hvor han bekendtgjorde, at han intet fortrød. Tværtimod var han stadig en stolt nationalsocialist.⁸⁵ Hans bog vidner da også herom. Det er en højst ejendommelig og til tider nationalsocialistisk affære.⁸⁶ Desuagtet er bogen selvfølgelig også

⁸⁰ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s.149-150.

⁸¹ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s.154-155.

⁸² Erik Lærum, *Dansk soldater i krig og fred*(Forlaget Kultur og Politik,1955),s. 7.

⁸³ Schou, *De danske Østfront-frivillige*, 108-109..

⁸⁴ Jakob Andersen, "Oluf Krabbe-Nazist til døden", *Ekstra Bladet*, 9. april 1996, downloaded 17.oktober: <https://apps-infomedia-dk.zorac.aau.dk/mediearkiv/link?articles=Z0320752>

⁸⁵ Anders Poulsen, "Tidligere kaptajn i den danske hær og major i Himmlers Waffen-SS: Jeg tror forsat på Hitler og Nazismen", *Fyens Stiftstidende*, 25.april 1976.

⁸⁶ Henrik Gjøde Nielsen, *En by i krig-Viborg*(Forlaget Uhrskov, 2013), s.29-30.

en tidligere SS-soldats defensorat. Med hensyn til rabiat nazisme overgås *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941–1945* kun af *Testamente til Europa*, ligeledes forfattet af Oluf Krabbe. Bogen, som udkom i 1995, er et politisk propagandaskrift i Hitlers ånd - og Krabbes budskab er næsten ikke til at adskille fra idolets.⁸⁷ Den er mere en SS-soldats aktorat, end den er en SS-soldats defensorat. Bogen er ikke tidligere set anvendt i forskningsmæssigsammenhæng.

I 2008 udkom den tidligere SS-mand Flemming Helweg- Larsens erindringer *Dødsdømt*. Han efterlod sine erindringer nedfældet i 1946, og det er disse erindringer, som altså forefindes på trykt. Manuskriptet er udstyret med et informativt forord, hvor historiker Henrik Skov Kristensen, blotlægger og efterprøver Helweg- Larsens påstande og apologier. Ditlev Tamm- af uddannelse jurist- står for et godt efterord, hvor Helweg- Larsens retssag sættes ind i en større sammenhæng. På denne måde slipper Helweg- Larsen(f. 1911) ikke gunstigt afsted med at forvrænge og forvanske den gængse krigsfortælling.⁸⁸ Men det til side. For de besættelseskyndige vil navnet Flemming Helweg- Larsen måske klinge bekendt. Om Helweg-Larsen kan, som introduktionen til de, der ikke kender ham i forvejen, nævnes, at han medvirkede i mordet på *Politikens* chefredaktør, Carl Henrik Clemmesen, den 30. august 1943, hvor også de to SS'ere, Søren Kam og Jørgen Bitsch, deltog. Det vil her føre for vidt at skildre mordet i alle dets detaljer. I stedet for blot nogle få kommentarer, om hvordan sagen udartede sig for Helweg -Larsen selv. Mordet var nemlig årsagen til, at han som den første af alt 46 såkaldte "landssvigere" blev skudt den 5.januar 1946. "Det, der stod i hans manuskript stod som et måske, blev til vished", som Ditlev Tamm formulerer det. Og det er netop i det lys, man skal forstå Helweg- Larsens motiv til at berette. Han nærrede stadig håb. Helweg Larsen adskiller sig fra Lærum og Krabbe, fordi hans erindringer er skrevet med udsigt til retterstedet. "Man skal derfor hæfte sig ved, hvad Helweg-Larsen ikke særligt indgående, eller slet ikke i sin beretning", som Henrik Skov Kristensen formulerer det.⁸⁹ Det gælder for så vidt også for Lærum og Krabbe. Og for den næste i rækken.

I 2015 udkom den tidligere SS-mand Ellef Henry Rasmussens erindringer *Troskab*. Han er flankeret af historiker Peter Møller Hansen, som har forsynet erindringerne med for- og efterord,

⁸⁷ Jakob Andersen, "Oluf Krabbe-Nazist til døden", *Ekstra Bladet*, 9. april 1996, downloaded 17.oktober: <https://apps-infomedia-dk.zorac.aub.aau.dk/mediearkiv/link?articles=Z0320752>

⁸⁸ Niels Bo Poulsen, "Flemming Helweg-Larsen," anmeldelse af *Dødsdømt: Flemming Helweg-Larsens beretning*, af Flemming Helweg- Larsen, med forord og efterskrift af Henrik Skov Kristensen og Ditlev Tamm, *Militært Tidsskrift*, 138. årgang - nr. 1 - februar 2009:121-122, downloaded 21.oktober 2017: http://www.krigsvidenskab.dk/sites/default/files/militaert_tidsskrift_138.aargang_nr.1_2009_15.pdf

⁸⁹ Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt*, s. 35.

hvor han forsøger at ”afdække” og ”demaskere” Rasmussens liv og krigsberetning.⁹⁰ I erindringerne fortæller Rasmussen (f.1922) om sit liv og især sit nazistiske virke, hvad enten det var som partisoldat i NSU (Danmarks Nationalsocialistiske Ungdom) eller som frontsoldat i Waffen-SS. ⁹¹Det helt særlige ved Rasmussen er, at han rent faktisk tilhørte det fåtal, som frivilligt lod sig hverve til Waffen-SS, godt et år før dette blev gjort lovligt ved etableringen af Frikorps Danmark⁹² i 1941- ”og dermed også inden der blev hvervet på et antikommunistisk grundlag”. som Peter Møller Hansen skriver det. ⁹³ Således lod Rasmussen sig hverve til Waffen-SS allerede i sommeren 1940, hvor han- som en ud af 300 danskere-blev smuglet ud af Danmark, og videre til militæruddannelse i Østrig. Herfra gik turen mod øst, hvor han deltog i overfaldet på Sovjetunionen den 22. juni 1941. Siden blev han sendt til Berlin, hvor han forsvarede byen under de afsluttende afværgekampe. Han kæmpede videre på et tidspunkt hvor mange almindelige tyske soldater havde indstillet kampene og blot ønskede at krigen skulle ende.⁹⁴ Med erindringens titel- *Troskab*- har han kolporteret SS-mottoet: ”Meine Ehre heisst Treue”- min ære hedder troskab⁹⁵- hvilket vidner om, at vi har at gøre med en stålsat nazist. Mere herom senere.

Tidsskriftsartikler:

Specialeafhandlingen gør desuden brug af en række tidsskriftspublikationer, som alle har deres ophav i tiden 1952-1956. De blev alle udgivet af DFF (*Dansk Frontkæmper Forbund*), der kæmpede for at resocialisere og revalidere de østfrontsfrivillige. Kommunikationen mellem forbundet og medlemmerne foregik i forbundets første tid gennem breve og pjecer. Det ændrede sig i juni 1952, da medlemmet Arne Jepsen startede bladet *Skræp*, som formanden, den førnævnte Erik Lærum, senere på måneden anerkendte som forbundets officielle talerør. Navnet *Skræp*,

⁹⁰ Bent Blüdnikow, ”Løgn, mord og forræderi,” anmeldelse af *Troskab. Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-45*, af Peter Møller Hansen, *Berlingske*, 18.marts 2015, konsulteret 14.november 2017: <https://www.b.dk/kultur/loegn-mord-og-forraederi>

⁹¹ Peter Møller Hansen, ”Forført til landsforræderi: hvervning og skoling af danske frivillige i Waffen SS, sommeren 1940,” *Historisk tidsskrift*, Bd. 111 (2011): 456 og 477, downloaded 18.november 2017: http://www.historisktidsskrift.dk/pdf_histtid/111_2/454.pdf

Og: Niels Bo Poulsen, ”Tredobbelt anmeldelse: Kryssing. Manden der valgte forkert, *Troskab. Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindring 1940-45, En skole i vold. Bobruisk 1941-44. Frikorps Danmark og det tyske besættelseherredømme i Hviderusland*,” anmeldelse af *Troskab. Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-45*, af Peter Møller Hansen, *Krigsvidenskab.dk*, 9.september 2015, konsulteret 16. november 2017: <https://www.krigsvidenskab.dk/tredobbelt-anmeldelse-kryssing-manden-der-valgte-forkert-troskab-dansk-ss-frivillig-eh-rasmussens>

Frikorps Danmark var en næsten rent dansk enhed. Se evt.: Christensen, Poulsen, og Smith, *Under hagekors og Dannebro*, s. 11-12, 126-144 og 144-186.

⁹³ Hansen, Indledning i *Troskab*, s. 8.

⁹⁴ Christiansen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebro*, s. 12.

⁹⁵ Christiansen, Poulsen og Schmidt, *Waffen-SS*, s. 86.

navngivet efter den danske sagnkonge Vermunds sværd, skulle pointere medlemmernes vilje til at kæmpe til det sidste og aldrig give op. *Skræp* udkom frem til november 1953, hvorefter det tog navneforandring til *Signal*, som udkom frem til 1956, hvor DFF gik i opløsning.⁹⁶ Forbundsbladet blev udgivet i et udstyr, som dårligt kunne konkurrere med samtidens uge- og månedsblade; det var illustreret sort/hvidt, papirkvaliteten var lav og den grafiske opsætning sparsom.⁹⁷ I noget, der mest af alt mindede om et annonce-og efterlysningsblad, var der ofte langt mellem de ”reelle” artikler. Der var således familie til savnede personer, der indrykkede efterlysningsannoncerne. En anden og vigtig opgave for forbundet var da også at samle og ”på et humanitært grundlag virke for danske eks-frivillige og deres efterladte,” som det fremgik af forbundets vedtægter.⁹⁸ I dette lå dels en udtalt ambition om at hjælpe værdigt trængende blandt medlemmerne og efterladte til faldne SS-frivillige, hvad enten det var i form af lån, gaver eller arbejde og bolig, og dels skulle forbundet fungere som et socialt samlingssted, hvor man kunne være sammen med ligesindede.⁹⁹

Tidskriftsmaterialet blev følgelig betragtet som en kilde, der kunne benyttes til at råde bod på nogle af utilstrækkelighederne i den eksisterende historieskrivning om SS-veteransamfundet; det blev betragtet som en kilde, der kunne anvendes til at forklare, forstå og analysere, hvordan SS-veteranerne klarede sig i efterkrigslivet- både økonomisk og socialt. Udgangspunktet for min vurdering af materialets anvendelighed er, at tidskrifterne kan mere end at illustrere og beskrive det netop nævnte. SS-veterangruppers agenda har sjældent kun været af socialpolitisk karakter.¹⁰⁰ I stedet kom deres aktiviteter i et større omfang til at ”dreje sig om historieforvaltning og om at forsvare Waffen-SS mod tilsmudsning.”¹⁰¹

Den førende danske SS-veteranorganisation, DFF, var da også en organisation, som sigtede efter æresoprejsning til faldne, savnede, dømte og udgrænsede SS-personer; en moralsk rehabilitering. Forbundsbladet bar præg heraf.¹⁰² I mange af bladets artikler var militært stof et centralt tema, men også historiske og politiske artikler fandt vej til dets spalter. Det bragte undertiden længere artikler, der beskæftigede sig Danmarks og Europas politiske rolle under og efter Anden Verdenskrig. Desuden fandtes der en del artikler, der kritiserede samarbejdspolitikkerne og retsopgøret.¹⁰³ Ofte var

⁹⁶ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 119 og 142 -145. Og: Christiansen, Poulsen og Schmidt, *Waffen-SS*, s. 563. Og: Poulsen, ” Den danske krigsveteran i internationalt lys”, s.112-115.

⁹⁷ Christiansen, Poulsen og Schmidt, *Waffen-SS*, s. 559.

⁹⁸ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 134.

⁹⁹ Poulsen, ” Den danske krigsveteran i internationalt lys”, s.112-115.

¹⁰⁰ Poulsen, ” Den danske krigsveteran i internationalt lys”, s.97-98.

¹⁰¹ Christiansen, Poulsen og Schmidt, *Waffen-SS*, s. 555.

¹⁰² Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 132

¹⁰³ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 134.

bladets artikler præget af den skarpe og uvenlige tone, man typisk finder i de politiske ydrefløjes medieorganer med en meget afgrænset og lukket læserskare.¹⁰⁴ Tonen kunne til tider være ganske bramfri, men aldrig dissideret nazistisk. Erik Lærum stod for en linje, hvor DFF- i hvert fald udadtil- skulle fremstå som et tværpolitisk og neutralt forbund.¹⁰⁵ Lærum var klar over, at hvis DFF skulle have succes, var veteranforbundet nødt til at navigere med stor varsomhed i et samfund, der var præget af frygt for nazismen, og så vidt muligt undgå at få et image som nazistisk forening. Fra myndighedernes side var der også en stor interesse i at finde ud af, om DFF var nazistisk eller på nogen måde en illegal organisation. DFF(*Dansk Frontkæmper Forbund*) var fra starten i søgelyset hos PET (*Politiets Efterretningstjeneste*), der mente, at veteranforbundet kunne være arnested for nynazisme. Det blev fra PET's side ved mistanken, men det påviser, at DFF var nødt til at optræde med stor varsomhed, uanset om det var i tale eller på skrift. SS-veteranernes overbevisning resulterede således ”aldrig i direkte nazistiske udsagn, hverken veteranbladet eller i andet materiale fra DFF, der heller ikke havde antisemitisk karakter.”¹⁰⁶ DFF var dog ingenlunde tværpolitisk, tværtimod fremgår det i en lang række af veteranbladets spalter, at forbundet bl.a. var antikommunistisk indstillet. Forbundet forsøgte at koble samtidens aktuelle militære og politiske problemstillinger med perioden 1939-1945. Den Kolde Krig fandt f.eks. jævnlige vej til bladets spalter.¹⁰⁷

Det forbundsmateriale, der i dag står til rådighed til belysning af disse forhold omkring det 20. århundredes konflikter, er dog meget sparsomt. Mange af de relevante kilder, der kunne afdække historieforvaltningen i organisatorisk øjemed, eksisterer ganske enkelt ikke længere. Det skyldes bl.a. SS-veteranernes manglende lyst til at gemme tidskrifter, ”der kunne forbinde dem til foreningsarbejde og dermed igen bringe dem i offentlighedens søgelys.”¹⁰⁸ De fleste tidskrifter er derfor med vilje blevet destrueret eller gemt af vejen for det videnskabelige øje. Der er privatarkiver, og i sjældne tilfælde er disse tilgængelige for historikere. Der findes dog nogle historikere¹⁰⁹, for hvem det er lykket, at opnå adgang til de tidskrifter, som befinder sig i privateje. Det er desværre ikke lykkedes for undertegnede. Der er heller ikke meget at hente i de statslige arkiver. Til gængæld findes der en række udgivelser, der er udlagt på internettet, nærmere bestemt på hjemmesiden www.sno.no, der er blevet til i et samarbejde mellem de norske SS- veteraner og

¹⁰⁴ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 134.

¹⁰⁵ Christiansen, Poulsen og Schmidt, *Waffen-SS*, s. 553 og 561.

¹⁰⁶ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 134.

¹⁰⁷ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 134.

¹⁰⁸ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 11.

¹⁰⁹ Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen, Peter Scharff Smith, Søren Billeschou Christiansen og Rasmus Hyllested m.fl.

nogle norske amatørhistorikere. SNO's (*Stiftelsen Norsk Okkupasjonshistorie*) hjemmeside er et omfattende arkiv, hvor nogle danske veteranblade har forvildet sig ind i mængden af norske arkivalier. Som det gælder for alle "revisionistiske" kilder skal disse tages med et gran salt. Min tilgang er dog den samme som med erindringerne. Formålet med dem- altså tidskrifterne- er så ikke meget at sandsynliggøre specifikke hændelsesforløb eller kendsgerninger som at illustrere, hvad der ligger bag deres fremkomst. Det begrænsede materiale af artikler har betydet, at de har spillet en mindre rolle i specialet. Materialet er blevet anvendt i det omfang, det menes at kunne supplere chefredaktør Erik Lærums erindringer. De i specialet anvendte tidskriftsartikler er ikke tidligere set udnyttet i forskningsmæssig sammenhæng.

Analyse

Idealister:

Flemming Helweg- Larsen var ikke organiseret nazist, da han meldte sig til Waffen-SS. Helweg- Larsens vej ind i nazismen og soldaterkorpset var, som for andre, en flugt fra et kriminelt miljø. Mulighederne for at forlade det arbejdsløshedshærgede, provinsielle lille Danmark til fordel for en spændende soldatertilværelse i "verdens bedste hær" kunne synes fristende, ikke mindst for Helweg Larsen. Han havde brændt alle sine broer.¹¹⁰ Billedet af Hitler- Tyskland er positivt og fremstår som kontrast til hans oplevelser med Danmark. Hitler var alligevel noget særligt: "Selv hans modstandere må indrømme, at det, som Hitler gjorde for sit land på de få år fra 1932 til krigens udbrud, er uden sidestykke (...) Stor vækst og opblomstring."¹¹¹ Men han blev klogere. Efterrationaliseringens lys er altid umiskendeligt klart. Og en vis portion efterrationalisering er der i den slutning, som Helweg- Larsen drager i hans materiale, hvoraf det fremgår, at han "havde været et offer for den nazistiske propaganda", og at han over for den "havde været ret så naiv og ubefæstet."¹¹² Han gør sig så godt som ingen nazistiske betragtninger.

¹¹⁰ Han angav selv ægteskabelige og moralske skrupler som hovedårsagen. Henrik Skov Kristensen og Ditlev Tamm skriver følgende om det i indledningen: "Den dybere årsag til, at Helweg- Larsen meldte sig, skal dog uden tvivl først og fremmest søges i hans natur og temperament (...) Den 23. juni 1941, altså et par dage før han meldte sig, fik han ved Københavns Byret en dom på 30 dages hæfte med en prøvetid på fem år for ulovlig våben besiddelse. Egentlig billigt sluppet, for under et jalousiopgør med en ven til hustruen Ragna, havde han truet denne med en pistol. Ved at melde sig hurtigt (til Waffen- SS red.) håbede han måske på, at dommen ikke ville nå at fremgå af hans straffetest." Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt* s. 20.

¹¹¹ Kristensen og Tamm, *Dødsdømt*, s. 271.

¹¹² Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt*, s. 26.

Med Erik Lærum, Oluf Krabbe og Ellef Henry Rasmussen forholdt det sig anderledes. Endda meget anderledes. Deres nazistiske overbevisning, som de havde fået ind med modermælken, og som var blevet fremskyndet under deres barndom og ungdom- særligt i DNSAP-regi- havde fået et opflammende blus i Waffen-SS. Al nazistisk propaganda, fra hagekorset til slagsange, tjente til at intensivere denne følelse af tilhørsforhold, og skabte en særlig korpsånd. Erik Lærum tabte under sine to et halvt år i Waffen-SS tilsyneladende aldrig troen, selv ikke da det stod ganske klart at Tyskland aldrig ville vinde, ”det lå simpelthen ikke i kopsets kultur at give op!”¹¹³ Lærum anslår her et tema, som præger hele hans opfattelse af Waffen-SS, nemlig den høje kampmoral¹¹⁴. SS-soldaterne bliver opfattet som foregangseksempler for de idealer, der for ham kendetegnede nazismen som ideologi, nemlig ”pligtopfyldenhed” og ”offervillighed.”¹¹⁵ Tilsvarende beskriver Oluf Krabbe, hvordan han i den nazistiske soldaterbevægelse og i selve ideologien fandt ”tapperhed, værdighed og nationalbevidsthed”, kontraster til en ”amerikansk materialisme”, som ifølge ham selv havde udgjort en alvorlig ”trussel mod Europas kultur og værdier.”¹¹⁶ Indlejret i disse udsagn lå rabiater, nazistiske doktriner, ”som var med til at forme de frivilliges verdenssyn,” som historikeren Peter Møller Hansen har formuleret det.¹¹⁷ Standartrepertoiret i den tyske propaganda, som var rettet mod udlandet, var bl.a. understregningen af USA’s skyld i krigsudbruddet. Nazisternes fremstilling af USA, Sovjetunionen og Polen osv., ”som de egentlige aggressorer op til verdenskrigens start og Tyskland som landet, der søgte freden til det sidste, savner ethvert historiske belæg,” som det er blevet formuleret af de to historikere Mikkel Kirkebæk og John T. Lauridsen.¹¹⁸ På den anden side var der forhold og omstændigheder, der ifølge propagandaen berettigede nazisterne til en præventiv forsvarshandling, hvilket blev brugt til at legitimere både krig, terrorisme, folkemord og krigsforbrydelser. USA var generelt degenereret og tumleplads for imperialister og forbrydere, hvis eneste formål var at erobre verdensherredømmet, ”hvorfor den tyske hær så sig nødsaget til at gribe præventivt ind for at sikre land og folk” mod den kapitaliske trussel.¹¹⁹ På den ene side fredsmager og på den anden side krigsaktivister. Nazismen

¹¹³ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 56.

¹¹⁴ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 75.

¹¹⁵ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 75.

¹¹⁶ Oluf Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941- 1945* s.75.

¹¹⁷ Hansen, efterskrift i *Troskab*, s. 456.

¹¹⁸ USA trådte først aktivt ind i krigen i december 1941, hvilket understreger pointen om, at nazisterne var på dybt vand. Kirkebæk og Lauridsen, ”*Et liv uden fædreland*”, s. 141. (se fodnote)

¹¹⁹ Kirkebæk og Lauridsen, ”*Et liv uden fædreland*”, s 141. (se fodnote)

var i "sit væsen og følgelig på alle punkter en paradoksal dobbelthed", en selvmodsigende ideologi.¹²⁰

Det var alt sammen tanker, der ikke lå langt fra de antikapitalistiske og antimoderne strømninger. Man forlod ikke det pæne selskab ved at skose USA og var ikke ildeset fordi man fordømte det kapitalistiske system-i det mindste i visse kredse. Den tyske nazisme favnede bredt, og anskuet som ideologi var der tale om en usammenhængende og mangesidig størrelse.¹²¹ Men her træder et arketyrisk træk fra SS-erindringslitteraturen frem: Selektionerne. "Meget er glemt, ubevist vælger man noget ud, andre steder sænker man stemmen, hvor den måske burde være hævet," som forfatteren Eske K. Mathiesen har formuleret det.¹²² I Oluf Krabbes tilfælde er sidstnævnte ofte tilfældet. På den måde undgår den rabiater nazist Krabbe, at omtale tankestof i den nazistiske omverdensforståelse såsom antisemitismen eller antiziganismen, som ellers spillede en betydelig rolle i nazisternes porøse propaganda under krigen. Fortolkningen hviler således på en fremhævelse af elementer af acceptabel karakter og udeladelse af inhumane opfattelser.

Krabbe ytrer altså ingen racisme- i hvert fald ikke i bogen *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*, som han udgav i 1976. Det gør han til gængæld i de langt senere udgivne bøger, herunder den føromtalt *Testamente til Europa*, som han udgav i 1999. For ekstremisten er "jøden" identisk med den "kapitalistiske fjende i vest," nærmere betegnet USA, og for så vidt organisator af den "udefrakommende trussel"- "Hitler havde jo ret!"¹²³ Oluf Krabbe så det bekræftet i den første efterkrigstids politiske udvikling: "USA's store jødiske politiske meningsdiktende minoritet har i 1947- med FN som uberettiget redskab- bragt USA og det jødiske folk til magten med masseødelæggelsesvåben i det langt overvejende af arabere beboede Palæstina."¹²⁴ Tilsvarende beretter han om, hvordan den "amerikanske jødejunta" – "uden at være truet- med militær magtgreb bestemmende ind i Korea, Vietnam og Jugoslavien."¹²⁵ Det var hans forsøg på at vise, at han havde meldt sig i god tro. Oluf Krabbe havde ydet sit bidrag til at bekæmpe den begyndende "jødiske trussel", en forkæmper for verdensfreden- det mente han i hvert fald selv.¹²⁶ Af samme årsag skulle den kommende generation udvise respekt og taknemlighed over for den nazistiske

¹²⁰ Citatet er en omskrivning af følgende citat: "Kristendommen er i sit væsen og følge på alle punkter en paradoksal dobbelthed." Johannes Sløk, *Den kristne forkyndelse* (Lindhardt og Ringhof, 1983), s. 93.

¹²¹ Christiansen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebrog*, s. 278.

¹²² Eske K. Mathiesen, *Erindringer som historieskrivning* (Foreningen Danmarks Folkeminder, 1981), s.12.

¹²³ Koreakrigen (1950-1953) Vietnamkrigen (1955-1975) Den jugoslaviske borgerkrig (1991-2001). Oluf Krabbe, *Testamente til Europa: Et opgør med Europas ødelæggere* (Forlaget Politik og Samfund, 1999), s. 93, 97 og 99.

¹²⁴ Krabbe, *Testamente til Europa*, s.103.

¹²⁵ Krabbe, *Testamente til Europa*, s. 103.

¹²⁶ Krabbe, *Testamente til Europa*, s. 103-104.

indsats- omend den ikke var blevet fuldbyrdet.¹²⁷ Bogen er således handlingsanvisende. Således også et forsvarsskrift.

Ellef Henry Rasmussen er også ude på propagandaens tynde is, når han beretter, at de fleste tyske militærmanøvrer var fremprovokeret af de engelske, amerikanske og sovjetiske aggressorer. I stedet antager hans beretning en meget ”tysk- glorificerende klang”, ”som behændigt manøvrer uden om forbrydelser begået af tysk side”, som historikeren Peter Møller Hansen har formuleret det.¹²⁸ I position og meninger kan beretningen minde om *Dansk soldat i krig og fred*; den kommer mere omkring propagandaen, men som Lærums bog ligger hovedfokus på den rent soldatermæssige indsats. Rasmussen tegner et billede af Waffen-SS som bestående af frontsoldater med en-ifølge hans egne ord- ” en sømmelig og forbilledlig adfærd.”¹²⁹ Skydning af fanger og civile var strengt forbudt- i hvert fald hvis man skal tro ham. Hvis modbydeligheder og drab på fanger eller civile forekom, skyldtes det afvigende enkeltpersoner, ”ikke kulturen i SS eller befalinger oppefra.”¹³⁰ I en sådan sammenhæng skriver han sig ind i rækken af poetiske skrifter fra forhenværende SS-frivillige.

Grundene skal sandsynligvis findes i en sammenblanding af fortrængning og loyalitetsfølelse over for den nazistiske ideologi og ikke mindst SS-veteranmiljøet, eftersom han ikke ønsker at berette noget skandaliserende om nogen af delene.¹³¹

Rasmussens brug af historien er altså den samme som Helweg-Larsens, som Lærums, Krabbes- og helt sikkert som mange andre SS-veteranernes. Historien er et lager af maskulinitetsidealer og forskrifter for hæderfuld handlen. Med Mikkel Kirkebæks og John. T Lauridsens velvalgte ord: ”Indkapslet i et selvskabt rum af den højeste moralske standard og ælde dyder foregik angivelige grusomheder og forbrydelser uden for og uden forbindelse hermed.”¹³²

Historiebrugen er central, fordi den er et angreb på den ene af SS-historikernes grundsætninger, nemlig at Hitler og det nazistiske styre havde en politik, der gik ud på en systematisk udryddelse af Det Tredje Riges fjender, hvad enten disse var jøder, romaer eller andre uønskede individer.¹³³ Krigen på østfronten blev nemlig fra tysk skitseret og gennemført som en ideologisk begrundet erobrings-og udryddelseskrig.¹³⁴ SS var på mange måder hjørnesteinen i det nazistiske

¹²⁷ Krabbe, *Testamente til Europa*, s. 103-104.

¹²⁸ Hansen, *Efterskrift i Troskab*, s. 463.

¹²⁹ Hansen, *Efterskrift i Troskab*, s.455.

¹³⁰ Bundgaard, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 499.

¹³¹ Hansen, *Efterskrift i Troskab*, s.463.

¹³² Kirkebæk og Lauridsen, *Indledning i Et liv uden fædreland*, s. 10.

¹³³ Jacques Blum og Eva Bøggild, *Løgnens veje: om benægtelsen af Holocaust*(Lindhardt og Ringhof, 2002), s. 19.

¹³⁴ Bundgaard, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebrog*, s.13.

udryddelsesregime, bedst eksemplificeret ved, at "SS-formationer gennemsnitligt havde en højere forbrydelsesrate end enheder fra Værnemagten", som det er blevet formuleret af de tre historikere Claus Bundgaard Christiansen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith.¹³⁵

Tjeneste ved fronten udgjorde imidlertid ikke den eneste inddragelse af de frivillige i udførelsen af den nazistiske race- og udryddelsespolitik.¹³⁶ Rasmussens karriere er netop et eksempel på den rotation, som skete internt i SS-systemet. Han fungerede ikke blot som frontsoldat, men også som fangevogter i en kz-lejr.¹³⁷ I denne egenskab deltog han i en række bevogtnings - deportations- og drabsaktioner, som især gik ud over jøder. Det er imidlertid ikke disse aktioner, der er det interessante i denne sammenhæng. Det interessante er den måde, han bruger historien på. Han skriver at, han selv for første gang havde oplevet en kz-lejr, da han i maj 1945 blev interneret i en.¹³⁸ Med andre ord: Rasmussens relativering sættes i relief, når han beretter, at det ene fængsel modsvarer det andet. Som den tyske historiker Martin Cüppers engang har formuleret det, kunne man næsten få den fornemmelse, at SS-soldaterne havde været udsat for en forbrydelse, der kunne sammenlignes med Holocaust, når man har læst deres skrifter.¹³⁹ Sådan forholder det sig også med Rasmussens beretning. Han forsøger at opbygge en "slags martyrum omkring hans oplevelser i krigsfangenskab", som gør det vanskeligt ikke at høre et ekko af kz-fangernes lidelseshistorie i hans ord om det "had", de "usigelige mishandlinger" og "overgreb", som han angiveligt blev udsat for.¹⁴⁰ Denne type "martyrhistorie" er kun sjældent forenelig med den historiske forskning, men er en brug af historien.¹⁴¹ Rasmussen knytter sin egen lille historie til den store lidelseshistorie- fortalt af dem, der overlevede nazisternes forsøg på at udrydde jøderne, sigøjnerne m.fl. i Europa- styret af den ene hensigt at få ham til at fremstå som et offer, således et interessant eksempel på "den

¹³⁵ Bundgaard, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 509.

¹³⁶ Bundgaard, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebro*, s. 254.

¹³⁷ Under krigen havde SS udviklet sig til et vidtforgrent konsortium, foruden Waffen-SS (regulære militærenheder) bestod det af Gestapo (hemmeligt politi), Allgemeine-SS (uniformerede terrorkorps, herunder Schalburgkorpset) og Totenkopfverbände (regulære administrations- og bevogtningsenheder, herunder kz-systemet) m.fl. For mig at se har Dennis Larsen udtrykt det ganske præcist, når han skriver, at der "herskede stor pragmatisme i forhold til rotation, forflytninger, sårede, krigsmæssige opgaver og politiske behov." Med andre ord: De danske SS-frivillige var langt fra "Soldaten wie andere auch"- frontsoldater som alle andre. Dennis Larsen, *Fortrængt grusomhed- danske SS-vagter 1941-45* (Gyldendal, 2010), s. 38.

¹³⁸ Rasmussen blev ved krigens afslutning taget til fange af de engelske styrker ganske tæt på den dansk-tyske grænse. Han blev løsladt fra engelsk fangenskab i begyndelsen af 1946 og kom efterfølgende til Danmark.

¹³⁹ Martin Cüppers, *Wegbereiter der Shoah: Die Waffen-SS, der Kommandostab Reichsführer-SS und die Judenvernichtung 1939-1945* (Primus, 2011), s. 330-331. Og: Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 528.

¹⁴⁰ Christiansen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 528. Og: Hansen, *Troskab*, s. 420-424.

¹⁴¹ Waffen-SS soldaterne var berygtede hos de allierede soldater, og befrielsen af kz-lejrerene forbedrede ikke situationen for de SS-soldater, som overgav sig. Det gjaldt både dem der faldt i sovjetisk hænder, og dem som kom i vest-allieret krigsfangenskab. På trods af forholdet i fangelejre generelt var markant bedre end i de nazistiske, kunne SS-soldaternes levevilkår dog være ganske hårde og barske. Selvom relativeringen er ahistorisk, og selvom det er på sin plads at være mistroisk, er det således vigtigt at huske, at beskrivelserne ikke bare er grebet ud af det blå. For nærmere beskrivelse se bl.a.: Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 515-533.

omvendte logik”, der herskede blandt SS-veteranerne.¹⁴² Et levn fra propagandaen. For at forsøge at beholde troværdigheden om ikke-viden om tilstandene i kz-lejrene, lader Rasmussen, som tidligere nævnt, sin viden herom tidsbestemme til tiden efter 1945.¹⁴³ Han skriver således:

”Alt, hvad der sidenhen er kommet frem om de grusomme forhold i koncentrationslejrene, herunder gasning mv., kom som en lige så stor overraskelse for mig som for den almene befolkning. Den slags var ganske enkelt ikke noget man informerede os om i skyttegravene. Hvad SS-Totenkopfverbände (Kz-lejrenes vagtenhed red.) på foranledning af de ansvarlige beslutningstagere har foretaget sig i deres virke som lejransvarlige, påhviler derfor deres samvittighed. Ikke min!”¹⁴⁴

Man bemærker, at Rasmussen i høj grad tager afstand fra alt, hvad der har at gøre med kz-lejrsystemet. I hans univers er der ”vandtætte skotter” mellem det, der skete i skyttegravene, og det, der hændte i kz-lejrene.¹⁴⁵ Det er naturligvis en individuel redningsaktion, hans brogede fortid taget i betragtning, men også et defensorat af Waffen-SS som sådan. Ved at adskille Waffen-SS fra den del af organisationen som var særligt involveret i folkemord, distancerer han de almindelige soldater fra nazismens forbrydelser.¹⁴⁶ Ifølge Rasmussen havde ”Waffen-SS kun navnet til fælles med SS, men var i øvrigt soldater som alle andre.”¹⁴⁷ SS-soldaterne havde hverken lod eller del i den ”beskidte krig.”¹⁴⁸

Den slags er ikke uventet i en retfærdiggørelseslitteratur, som er gennemsyret af fortielser, løgne og bortforklaringer fra første til sidste apologetiske side. Men pointen her er ikke, at Rasmussens udlægning er forkert, falsk eller ahistorisk, men at den er udtryk for en veludført historiebrug. Ingen danske SS-frivillige blev så vidt vides dømt for krigsforbrydelser begået uden for Danmark, ligesom ingen blev anmodet udleveret til andre lande til retsforfølgelse for krigsforbrydelser begået som medlemmer af SS. Mens de frivillige således dømtes alene pga. deres krigsdeltagelse på tysk side, blev der ikke foretaget nogen systematisk efterforskning af deres krigshandlinger på østfronten, endsige deres gerninger i kz-lejrene. Ressourcemangel og lav prioritering vanskeliggjorde en

¹⁴² Kirkebæk og Lauridsen, *Et liv uden fædreland*, s. 211. (Se fodnote)

¹⁴³ Denne passage lyder som en gennemgang af Søren Kam: ”For at forsøge at bevare troværdigheden om ikke-viden om forholdene i koncentrationslejrene, lader Kam sin viden derom datere til tiden efter maj 1945.” Se da: Kirkebæk og Lauridsen, *Et liv uden fædreland*, s. 344. (Se fodnote)

¹⁴⁴ Hansen, *Troskab*, s.443.

¹⁴⁵ Det citerede ses i: Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt*, s. 39.

¹⁴⁶ Christensen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebro*, s. 275. Se også: Hansen, *Troskab*, s.443-444.

¹⁴⁷ Hansen, *Troskab*, s. 444. Og: Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 580.

¹⁴⁸ Kirkebæk og Lauridsen, *Et liv uden fædreland*, s. 138. (se fodnote)

efterforskning i Danmark såvel som i udlandet.¹⁴⁹ Det talte til Rasmussens, og andres, fordel. Men der er også en anden forklaring. At de frivillige SS'ere, havde været soldater som alle andre, som Rasmussen beskriver det, var allerede i 1950'erne en del af den tyske rehabiliteringsstrategi, hvor tyske SS-veteraner havde forsøgt at "sælge" "Waffen-SS som værende adskilt fra resten af SS og i realiteten udgøre en fjerde gren af Værnemagten."¹⁵⁰ Strategien lykkedes, mener blandt andre Dennis Larsen, der skriver at: "SS i dag ofte opfattes som en skarp opdelt organisation, som hovedsagligt var delt mellem SS og de frontkæmpende soldater fra Waffen-SS."¹⁵¹ Der er således tale om en ganske effektiv apologetisk historiebrug.

De omtalte soldaterberetninger giver ikke mange direkte eller indirekte oplysninger om den nazistiske ideologi. Undtagelsen er måske Oluf Krabbe, familienazisten og SS-officeren, der ganske vidst anerkendte, at nazismen stod for alt, hvad der var godt, men alligevel undlader at omtale noget, der kan skade Waffen-SS og ham selv. Alt det, der synes allermost ubehageligt, forkasteligt og fordømmeligt, altså de utallige forbrydelser, som nazisterne begik under krigen, eksisterede ganske enkelt ikke i hans forestillingsverden. Denne holden fast i nazitiden skulle man mene begrænsede reintegrationen af Krabbe i det danske samfund, men den har antageligt haft den modsatte effekt. Der er i hvert fald intet, der tyder på, at Krabbe har lidt nød, snarere tværtimod. Krabbe var en kultfigur i det nazistiske miljø, hvilket hjalp ham på fode igen. Det samme gjaldt for så vidt også Ellef Henry Rasmussen.

For militaristen Erik Lærum var forholdet til ideologi og historie noget andet. Nazismen var både hans drivkraft og hans hæmsko. Han er nok den eneste af de danske frivillige, der har haft ambitioner om at præge efterkrigstidens politiske offentlighed.¹⁵² Mens Waffen-SS-veteranerne "tilsyneladende relativt let kunne lægge fortiden bag sig i Tyskland, Østrig og i en række oversøiske lande, så var det vanskeligere i det tidligere besatte Europa", hvor hadet, mod "landssvigerne", fik lov til at galopere, og hvor prædikatet "engang nazist, altid nazist" blev hæftet på dem, der var trådt over stregen.¹⁵³ Dette betød også, at de offentlige embeder hermed var hermetisk lukket for folk som Erik Lærum. Han opgav imidlertid aldrig håbet. Men han indså også, at han måtte moderere sig. Man skal derfor hæfte sig ved, hvad Erik Lærum ikke omtaler særligt indgående, eller slet ikke,

¹⁴⁹ Christensen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebro*, s 399. Og: Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s.545- 547.

¹⁵⁰ Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 535. De allieredes forsøg på afnazificering af den tyske befolkning var ikke vellykket i nogle af zonerne. De anklagede var topnazister og kriminelle organisationer. "Den tyske befolkning vaskede hinanden rene for nazismens smuds og skidt." Anette H. Storeide, *Arven efter Hitler: Tysklands opgør med naziregimet*(Informations Forlag, 2010), s. 38-39.

¹⁵¹ Larsen, *Fortrængt grusomhed*, s. 31.

¹⁵² Schou, *De danske Østfront-frivillige*, s.109.

¹⁵³ Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s.588.

i sin beretning, *Dansk soldat i krig og fred*.¹⁵⁴ Hans forskelligartede aktiviteter både før og under krigen omtales stærkt selektivt i beretningen. Den handler ikke om nazisme og hermed heller ikke om de mange voldsgerninger, som har givet SS en blakket og broget plads i historiebøgerne. Til gengæld handler den om de militære færdigheder, som han havde tilegnet sig under krigen, og som han håbede med tiden at kunne gøre brug af.¹⁵⁵

Antikommunister:

Antikommunisme, forstået som modvilje eller mishag mod kommunister, er ikke et tysk eller nazistisk fænomen, men har rødder tilbage i opfattelser og holdninger, som vi kender fra slutningen af det 19. århundrede. Højreorienterede ideologer og politikere havde således fra slutningen af det 19. århundrede betragtet socialismen og senere sovjetkommunismen¹⁵⁶ som ærkefjenden, og i 1930'erne kom dertil en kraftig anti-kommunistisk reaktion fra socialdemokratierne, lige som de borgelige partier selvfølgelig heller ikke var positivt indstillet over for kommunismen.¹⁵⁷ Især det sovjetiske overfald på Finland- som begyndte den 30. november 1939- vakte udbredt forargelse og gav signal til en massiv antikommunistisk kampagne i den danske offentlighed som kulminerede i massemøder med afbrændinger af værker af kommunistiske forfattere, heriblandt Martin Andersen Nexø. Antikommunisme blev et bredt og folkeligt fænomen, i Danmark såvel som i udlandet.¹⁵⁸

Nazisterne tog dog fænomenet ”til sig som deres eget,” og tilføjede nogle af deres egne doktriner og fortolkninger-heriblandt en antisemitisk eller antislavisk tolkning-som gjorde nazismen til den ”mest rabiate antikommunistiske ideologi.”¹⁵⁹ Den nazistiske krigspropaganda hævdede bl.a., at jøderne havde infiltreret Sovjetunionen på højeste niveau: ”Jøderne havde magten i Moskva og ville derfra skabe sig verdensherredømmet.”¹⁶⁰

Den kolde krig nærrede antikommunismen som aldrig før, SS- veteranerne lukrerede på det, og det var formodentligt den storpolitiske forandring, der betød mest for den delvise redefinering af

¹⁵⁴ Denne passage lyder som en gennemgang af Flemming Helweg- Larsen: ” Man skal derfor hæfte sig ved, hvad Helweg-Larsen ikke omtaler særligt indgående, eller slet ikke, i sin beretning.”. Se da: Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt*, s.35.

¹⁵⁵ Christensen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 152-156. Og: Schou, *De danske Østfront-frivillige*, s. 108-116.

¹⁵⁶ Også kendt som bolsjevismen.

¹⁵⁷ Bryld og Warring, *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, s.111. Og: Morten Thing, *Anti: begreberne antikommunisme, antisemitisme og deres historie*(Roskilde Universitetsbibliotek, 2003), s.12-16.

¹⁵⁸ Christensen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebrog*, s.29-30.

¹⁵⁹ Thing, *Anti*, s.18. Og: Bryld og Warring; *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, s.111.

¹⁶⁰ Wolfgang Benz, Hermann og Hermann Weiß, *Enzyklopädie des Nationalsozialismus*(Deutscher Taschenbuch Verlag , 1997), s. 364-365. Citatet findes i: Lauridsen, *Dansk nazisme og 1930-45-og derefter*, s. 474.

Waffen-SS.¹⁶¹ For dødsdømte som Helweg- Larsen fungerede antikommunismen ”blot” som en undskyldning, og ikke som en egentlig instrumentalisering af historien som sådan, i og med han som sagt blev henrettet i januar 1946. Det var begrænset, hvad han kunne forudse. Men antikommunist, det var han:

”Jeg havde tidligere tænkt på at gå i finsk tjeneste for at kæmpe mod bolsjevismen, men mine forældre havde fået mig derfra. Havde jeg kunne komme i finsk tjeneste i juni 1941, havde jeg gjort det. Det var umuligt. Så var der kun tilbage at gå i tysk tjeneste, om man ville med i den kamp. Det var for mig i og for sig ikke en kamp for Tyskland, men en kamp mod bolsjevismen.”¹⁶²

Hvis man skal tro på dét, Helweg- Larsen skriver i sin beretning, så stod selve verdensfreden på spil. Krigsindsatsten havde et langt højere og vigtigere formål end at udbrede nazismens tanker og idealer. Det var slet og ret en skæbnekamp. Det var ganske enkelt et nødvendigt onde, at han havde måttet trække i SS-uniformen. Han var ikke nazist, men derimod dansk repræsentant for en slags overnational, paneuropæisk og antikommunistisk avantgarde, der greb til våben ”for at forsvare vestlige demokrati. For at understrege det fremhæver han sit ønske om at deltage i den finske vinterkrig, som han mener, udgjorde den første indledende kamp mod bolsjevismen, altså et forstadie til krigen på Østfronten. Det er givetvis en efterrationalisering af Helweg- Larsen, at han skulle have været ”frihedskæmper”, under krigen. Men ikke desto mindre et legitimeringsforsøg.

På den måde adskiller Helweg-Larsen sig ikke væsentligt fra de øvrige SS-mænd, som vi allerede har stiftet bekendtskab med. Både Krabbe, Lærum og Rasmussen var også af den mening, at krigen var de europæiske folks forsvarskamp mod kommunismen. For Krabbe var det intet under, ”at idealistiske og handlekraftige mænd med begejstring og offervilje sluttede op i rækkerne, da der bød sig en mulighed for gennem en stor personlig indsats at være med til at skabe forudsætninger for, at der kunne opstå et nyt og bedre, et stærkere og rigere Europa.”¹⁶³

Krabbe betoner således de antikommunistiske og storpolitiske motiver til at melde sig til tysk krigstjeneste. Det var nazismens ”nydelige” facade, som Krabbe viste frem- uden tvivl i et forsøg på at gøre nazismen mere spiselig i den danske offentlighed. Europæiseringen indgik i så godt som alle propagandaskrifter, der vedrørte Sovjetunionen. Den røde tråd, der næsten fra starten bandt

¹⁶¹ Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s.593.

¹⁶² Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt*, s. 32.

¹⁶³ Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*, s.17. Citatet findes også i: Christiansen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebrog*, s.33.

nazisternes skrifter om krig og besættelse sammen, var standardvendinger og klæbrige fraser om Europas fortid, nutid og fremtid: ”Europas enhed”, ”Europas soldater”, ”Befrielse af de europæiske Folk fra Sovjetiseringens Skæbne” og ”Sejr eller Nederlag for moderne europæisk Tænkning”.¹⁶⁴ Det illustrerer med al tydelighed, at nazisterne havde bestræbt sig på at overbevise europæerne om, at gongongen nu lød for en skæbnekamp mellem vestens civilisation og den sovjetiske bolsjevisme- alt sammen i forsøget på, at lokke ”godtroende” mennesker, som blandt andre Helweg- Larsen, på limpinden.¹⁶⁵ Det var slet ikke nødvendigt for Oluf Krabbe. Han var klar, inden der blev fløjtet op. Han følte sig endnu mere bekræftet i sin antagelse, da han så, hvordan forholdet mellem vest og øst blev skærpet i slutningen af 1940’erne. Konflikten kom som kaldet. Det hele var vand på hans antikommunistiske mølle. Han skriver således:

”Krigen (Den Kolde Krig red.) har vist, at vi havde fat i noget rigtigt (...) Det tjener Hitler til ros, at han uforbeholdent kastede sig ud i kampen for gøre bolsjevik -diktaturets værste bestemmelse døde og magteløs. De var underligt motiveret, svækkede Europa udadtil, og de vil være en katastrofe, om de ubestridt kom til at danne præcedens for fremtidlige, europæiske handlinger af overnational karakter (...) USA var omsider vågnet op til dåd.”¹⁶⁶

Rigtig klog bliver man aldrig på Krabbe, for hvorfor er det egentlig, at han i det ene øjeblik giver den i rollen som anti-amerikansk, og i det næste roser selvsamme nation for endeligt at have forstået alvoren? Man forbavses jo over den omvendte logik, der er ganske slående i Krabbes *Testamente til Europa*. En del af forklaringen kan være, at bogen er nedfældet over en længere periode. Det betød, at hans udlægning af fortiden stadig lod sig forme og påvirke af samtiden, altså af de begivenheder, der forløb i den periode (1945-1999), hvor han angiveligt skrev på sit såkaldte testamente. Og det er netop min pointe: Krabbe var jo nok antikommunist. Men det var en indstilling, der fik ekstra luft under vingerne i løbet af 1950’erne og 1960’erne: ”Cuba-sammenstødet”, det var det ultimative bevis, der fortalte Krabbe, at USA var kommet på det holdkort, hvor Det Tredje Rige for længst havde figureret.¹⁶⁷ Krabbe var dog hverken populist, vendekåbeagtig eller opportunist. Han var

¹⁶⁴ Mona Jensen, *Signal- et nazistisk propagandablad i Danmark 1940-1945*(Turbine Forlaget, 2017), s. 151-152.

¹⁶⁵ Forsøget lykkedes- endog ganske betragteligt. Omtrent 500.000 SS'er ud af alt 800.000-1.000.000 var ikke-tyske. Nogle var mere frivillige end andre. Soldater med vidt forskellige motiver. For nærmere gennemgang se: Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 225- 320.

¹⁶⁶ Krabbe, *Testamente til Europa*, s. 93-94 og 9z.

¹⁶⁷ Krabbe, *Testamente til Europa*, s. 99.

stadig en idealist, som kolporterede nazistisk tankegods, og dermed også det gigantiske paradoks, som gennemsyrede hele den nazistiske tænkning.

Erik Lærum følger generelt trop i Krabbes betragtninger. Lærum var dog væsentligt mere ”koldkrigsorienteret” end Krabbe. Men det var primært i rollen som medredaktør, hvor han gjorde sig mest bemærket, i hvert fald hvad angår selve koldkrigsforløbet. Det blev bl.a. til flere artikler i de danske SS-veteranblade, *Skræp* og *Signal*, hvor han søgte at skrive de SS-frivillige ind i en koldkrigs kontekst. Et eksempel¹⁶⁸ ses i første nummer af *Skræp*:

”Først nu har Europa opdaget, at det, som vi vilde, var det eneste rigtige. Derfor, Kammerater: ”Seid stolz af euro Idee`. Ganske vist har ideen faaet et nyt navn, men ideen er vor, der er kommet nye navne i forgrunden og programmet er en smule anderledes, det vil sige paa tryk, men selve ideen er den samme.”¹⁶⁹

Lærums brug af historien er altså den samme som Helweg-Larsens, Krabbes og helt sikkert som mange andres: Waffen-SS var et eksempel til efterfølgelse. Men det er værd at bemærke, at Lærum – som den første – ”allerede” i 1952, var inde omkring NATO og Den Europæiske Kul- og Stålfællesskab, begge tiltag, der i hans øjne var et på skridt på vejen mod et forenet antibolsjevistisk Europa.¹⁷⁰ Waffen-SS var simpelthen en forløber for både NATO og EU, og det kunne de, ”kammeraterne”, godt tillade sig at stolte af, mente Lærum. Han satte lighedstegn mellem SS-bevægelsen og NATO og EU, og hermed kunne han ”stjæle” lidt af både NATO's og EU's legitimitet.

Rasmussens følger generelt trop i disse fortolkninger. Han kæmpede for det, han mente var det rigtige, ”nemlig et reelt alternativ til ilde fungerende kapitaliske demokrati samt kommunismens endelige.”¹⁷¹ Det må siges at være en helgardering

Patriotister:

Globetroppen Helweg- Larsen var sig ikke bevidst at være specielt nationalt anlagt. Lærum derimod var af den mening, at de østfrontfrivillige havde ageret ”støddæmper” mellem det

¹⁶⁸Et andet eksempel: ”Den danske regering og presse er, trods vort medlemskab af NATO og vor anerkendelse af Vesttysklands genoprustning, overhovedet ikke begyndt at fatte noget som helst endnu. Sidste gang de opfattede noget, var i 1945 hvorefter de fik travlt, meget travlt.” Erik Lærum, ”Fra 1945 til Mindeåret 1955”, *Signal*, januar 1955, downloaded 6.december 2015,

<http://www.sno.no/db/index/q:Signal>

¹⁶⁹Erik Lærum, ”Husker du?”, *Skræp*, juni 1952, downloaded 6. december 2015,

<http://www.sno.no/files/documents/118482.pdf>

¹⁷⁰Han er faktisk- så vidt vides- den eneste i Danmark. En lignende beskrivelse ses dog i: Felix M. Steiner, *Die Wehrdee des Abenlandes*(Parma-Edition, 1951), s. 66-67.

¹⁷¹Hansen, *Troskab*, s. 443.

parlamentariske system og besættelsesmagten. ”Besættelsesmagerne¹⁷²”, ja, det var hans eget ord, kunne stole på dem, mens de mistroede så mange andre, og hermed kunne de varetage opgaver, funktioner, som sparede samarbejdspolitikkerne eller instanserne, og som objektivt blev en hjælp for samarbejdspolitikken og Danmarks overlevelse som selvstændig nation. Og de havde kun ageret, som de gjorde, af nationalpatriotiske grunde.¹⁷³ Her i koncentreret form:

”Regeringen var rede til at lade nogle hundrede eller tusinde frivillige ofre sig på Østfronten for at bevare Tysklands good-will. De frivillige var simpelthen garanter for, at regeringen mente, hvad den sagde, når den gav udtryk for sin beundring for de tyske våbens sejre og sin redbonhed til at være med (...) De frivillige på Østfronten afbalancerede de engelske og kommunistiske partigængere på Hjemmefronten. Det var ikke nogen hemmelighed i 1941, at der skulle opstilles et dansk korps på Østfronten, om ikke på anden måde, da ved udskrivning, og i 1943, da undtagelsestilstanden svævede i luften, var det endnu mere en tvingende nødvendighed for regeringen at vise sin gode vilje.”¹⁷⁴

Det var Buffer-teorien, der serveredes her. Endvidere var det for Lærum meget vigtigt at få påvist, at modstandsbevægelsen i virkeligheden bekæmpede samarbejdspolitikken, og at det var disse ”amatørgangstere”¹⁷⁵, Lærums betegnelse for frihedskæmpere, der fik startet Augustoprøret 1943, og det var dem, der fik indført undtagelsestilstand i Danmark, ikke ”besættelsesmagerne”¹⁷⁶: ”Herhjemme var sabotagerne i fuld gang, og tre måneder efter havde modstandsbevægelsen tvunget regeringen bort og indført ”norske tilstande” i Danmark.”¹⁷⁷ Den danske modstandsbevægelse og de danske ”gadeaktivister” fik også hårde ord med på vejen af Helweg- Larsen som ikke havde meget tilovers for de danske modstandsfolks soldatermæssige dyder:¹⁷⁸

”De sad i gamle Sverige og røg Camel og Lucky-Strike- cigaretter - ”blot ventende på den dag de uden fare kunne komme over sundet og ”befri” fædrelandet. Intet under derfor at der havde indsmuglet sig så mange desertører og faneflygtige fra denne briggade. Frivillige, som da de

¹⁷² Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 21.

¹⁷³ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s.19-22.

¹⁷⁴ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 21.

¹⁷⁵ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 109.

¹⁷⁶ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 21.

¹⁷⁷ Lærum, *Danske soldat i krig og fred*, s. 21.

¹⁷⁸ Kristensen og Tamm, *Dødsdømt*, s. 258- 259.

opdagede at der blev skudt med skarpt på østfronten, under en orlov havde fået nok af legen og stak over Sundet.”¹⁷⁹

I Helweg- Larsens optik var de danske modstandsfolk ikke rigtige soldater, men blot opportuniste. Fokus på modstandsfolkene underlegne militærtyder siger både noget om Helweg Larsens selvpfattelse som ”rigtig” frontsoldat, men kan også ses som et forsøg på at glemme realiteterne i nederlagets stund. Man bør huske på, at de forhenværende SS-frivillige i efterkrigsårene havde mange gode grunde til at fremstille modstandsbevægelsen i et så dårligt lys som overhovedet muligt.¹⁸⁰ Relativeringen lå lige for. Det gjaldt især for de SS-folk, som ovenikøbet havde gjort tysk tjeneste i Danmark, akkurat som Flemming Helweg- Larsen, idet de i Schalburg-og Hipokorpset havde anholdt og likvideret landsmænd-hvorfor det kunne være attraktivt at se sig selv i en slags offerrolle. Især set i lyset af den folkelige heroisering, som frikæmperne er blevet gjort til genstand for. Det er i den sammenhæng, man skal forstå historiebrugen.

Med Oluf Krabbe forholdt det sig anderledes. Meget anderledes endda. Han gør sig så godt som ingen patriotiske overvejelser. Ord som fædreland og nationalpatriotisme indgik ganske enkelte ikke i Krabbes pan-germanske vokabularium. Det gjorde begreber som ”Neuropa” og ”Nordisk Skæbnefællesskab ” til gengæld. Krabbe var af den mening, at Danmark selv havde været skyld i, at landet var blevet besat af tyskerne:

”Begrundelsen herfor er den, at en sådan tilstand- hvor Danmark ikke ville ofre noget nævneværdigt for at kunne hævde sin neutralitet- ville give Tysklands fjender gunstige muligheder for en for Tyskland yderst farlig udnyttelse af dansk territorium (...) Da besættelsen var en fuldbyrdet kendsgerning, ville det således ud fra en nøgtern bedømmelse af forudsætningerne være berettiget som dansker at indtage det synspunkt, at man ikke kunne bebrejde tyskerne selve deres tilstedeværelse i landet.”¹⁸¹

Den tyske okkupation af Danmark blev således fremstillet som en præventiv foranstaltning: Tyskland var kommet en britisk invasion i forkøbet, i hvert fald, hvis man skal tro Krabbe.¹⁸²

¹⁷⁹ Kristensen og Tamm, *Dødsdømt*, s 259.

¹⁸⁰ Christensen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebro*, s. 396.

¹⁸¹ Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*, s. 14-15.

¹⁸² Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten, 1941-1945*, s. 13-15.

Rasmussen beretter, at han nærede modvilje mod nationalismen pga. besættelsen. Han havde ladet sig rive med og engageret sig i NSU (Danmarks Nationalsocialistiske Ungdom red.). Men det var alligevel noget andet, da den tyske besættelse var blevet sat i værk: et regulært bølgeoverfald på nationen- altså set med "patriotens" øjne. Han var ifølge eget udsagn dybt fortvivlet. Han besluttede derfor at indstille al partivirksomhed i NSU, "for chokket over besættelsen gjorde, at jeg simpelthen ikke havde lyst mere."¹⁸³ Samtidig spores dog en opportunistisk tendens i Rasmussens beretning, som formodentlig også var fremkaldt af besættelsen. Hans ven, Henrich, som han havde mødt i NSU, lod ham forstå, "at Tyskland havde ret, når de skrev på plakaten, at de var her for at undgå at, England besatte os. Hvis dette var sket, ville Danmark være blevet til en slagmark (...) Jeg tog derfor Henrichs ord om et sådan scenarie meget alvorligt, og valgte at acceptere forholdene."¹⁸⁴ Når det gjaldt selve besættelsesforløbet, var han således både fortvivlet over, at Tyskland altså havde besat Danmark og samtidig glad for, at England ikke var kommet først. Rasmussen mente, at nazismen trods alt var at fortrække set fra et dansk synspunkt. Når han alligevel havde meldt sig til SS, var det udelukkende af nationale grunde. For den unge Rasmussen blev besættelsesdagen et chok, han aldrig rigtig overvandt, en ulykkens- og vanærens dag.¹⁸⁵ Til trods for hans accept af tyskernes besættelse var det således forsat en katastrofe for ham, "at Danmark stiltiende havde accepteret besættelsen, og sågar foranlediget, at 16 danske soldater døde dræbt for ingenting. Jeg syntes ikke, regeringen kunne være det bekendt."¹⁸⁶ Og SS-soldaten fremdrog en letforståelig lære af historien: Hvis regeringen virkelig havde ment alvorligt, at frihed og selvstændighed skulle være gyldige principper, havde Danmark udkæmpet 9. april, akkurat som Rasmussen og hans ligesindede havde kæmpet for det på Østfronten-"Kunne Stalins imperialistiske agenda have kostet vores land dets selvstændighed? Dette spørgsmål står hen i det uvisse, men efterkrigstidens kolde krig understøtter mig i, at det var et nødvendigt opgør- trods udfaldet(...)Ikke mindst for Danmark", efterrationaliserer han.¹⁸⁷

Både rehabiliteringsønsket og behovet for at fremstille sine handlinger som nødvendige eller patriotiske af hensyn til fædrelandet var led i forsøget på at omstøde det stempel, der var sat på én som landsforræder.¹⁸⁸ Om det var Helweg- Larsen, Lærum, eller Rasmussen- og andre med dem alle skrev de for at retfærdiggøre sig, ikke blot for domstolen, men også for den brede offentlighed.

¹⁸³ Hansen, *Troskab*, s. 42.

¹⁸⁴ Hansen, *Troskab*, s. 42.

¹⁸⁵ Hansen, *Troskab*, s. 43.

¹⁸⁶ Hansen, *Troskab*, s. 43.

¹⁸⁷ Hansen, *Troskab*, s. 443-444.

¹⁸⁸ Bryld og Warring, *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, s. 101-102.

Krabbe var derimod ligeglad: den overbeviste pan-germanist og outsider. Patriotisme-fortællingen har dog aldrig rigtigt vundet indpas i Danmark. Selv om det er kommet flere nuancer i den kollektive erindring omkring SS-soldaterne, så opfattes de stadig som landsforrædere og deres handlinger som unationale og et symbol på det onde.¹⁸⁹

Ofre og syndebukke:

I Flemming Helweg-Larsen, Erik Lærum, Oluf Krabbe og Ellef Henry Rasmussens tanke- og forestillingsverden måtte samarbejdsregeringen, nationen og danskerne med tyskernes kapitulation smide skylden fra sig og over på især SS-folk. Både Helweg- Larsen, Lærum, Krabbe og Rasmussen var af den holdning, at ”defaitisterne”, dvs. samarbejdspolitikkerne, havde ofret de små- de SS-frivillige-og flyttet fokus fra forhandlings- og samarbejdspolitikken for selv at kunne blive siddende på magttaburetten.¹⁹⁰ De følte, at de var blevet taget godt og grundigt ved næsen af de samarbejdende politiske partier, eftersom at samarbejdsregeringen havde givet dem det indtryk, at tysk krigstjeneste var i orden. Befalingsmænd, som eksempelvis Lærum og Krabbe, fra de danske militærværn kunne endda, omend hvervning til udenlandsk krigstjeneste var ulovligt iht. den gældende straffelov fra 1933, ”træde uden for nummer”, imens de var i tysk krigstjeneste, og regne med at forsætte deres løbebane i dansk militær efter besættelsen samt beholde deres danske rettigheder og pensionsydelse. Retsopgøret med straffelovstillæggets love med tilbagevirkende kraft var det officielle Danmarks ultimative forræderi mod de samfundsborgere, som blot havde efterlevet opfordringen. De blev stuvet af vejen bag pigtråd. De blev gjort til syndebukke.¹⁹¹

Nogenlunde sådan lyder det samstemmende fra både Helweg- Larsen, Lærum, Krabbe og Rasmussen, hvad angår selvbilleder. Så ens, men alligevel vidt forskellige. Helweg- Larsen stod uforstående over for den retsproces, som endte med at koste ham livet, og som han mente var en illegitim skinproces. Hans skæbne var (næsten) besejlet på forhånd, et udtryk for folkets vilje, skriver Helweg- Larsen:

¹⁸⁹ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 263.

¹⁹⁰ Det citerede ses i: Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*, s. 13.

¹⁹¹ Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*, s. 20. Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s.109. Kristensen og Tamm, *Dødsdømt*, s. 273-274. Hansen, *Troskab*, s. 444-446. En mere udførlig beskrivelse af lovgivningen findes i: Ditlev Tamm, *Retsopgøret efter besættelsen*(Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, 1984), s. 62-65 og 274-280. Se evt. også: Larsen og Stræde, *En skole i vold*, s. 325. Og: Kristensen, *Straffelejren*, s. 515.

”Jeg har fået min dødsdom i byretten og har omgående appelleret den videre til landsretten, fordi jeg ikke kender mig skyldig i landsforræderi. Om dette vil hjælpe stort, er andet spørgsmål. Det afhænger vel meget af, hvor hurtigt min sag kommer for. Hvis tiden trækkes ud, til folket og pressen er faldet mere til ro, og at der er valgt en ny lovformelig regering, vil sagerne måske komme til at se anderledes ud; men hvis sagen kommer frem, således som jeg hørt sige, om tre uger, så jeg kan dårligt tænke mig, at nogen dommer kan gå mod den givne straf. Det er den første dødsdom som går til landsretten. Folket forlanger blod, og folket vil antagelig nu, som det i reglen går, få sin vilje.”¹⁹²

Helweg-Larsens prospektive vurdering af retsopgøret forekommer vanskeligt at tolke flertydigt. I et sidste desperat forsøg på at redde sit eget liv rejste han en direkte kritik af retsvæsnen, som i øvrigt, mente han, intet havde med justits at gøre. Forklaringen var såre simpel. Han påstod således, at det danske retsapparat var infiltreret af journalister, pressen, folket, altså af det officielle Danmark, alt sammen noget, der kunne knække et i forvejen ”vakkelvornet demokrati”, skriver Helweg- Larsen.¹⁹³ Han ønskede selv at fremstå som et uskyldigt offer for det demokratiske Danmarks lumpne højforræderi. Det giver en indikation af, at Helweg- Larsen var langt fra at være så politisk indifferent, som han selv gav udtryk for, endskønt han ikke direkte smed demokratiet på historiens mødding, sådan som nazisterne havde gjort det i 30’ernes Tyskland.¹⁹⁴ At Helweg- Larsen var ude i en personlig redningsaktion, viser hans beretning i stort omfang. Han følte, at han og hans frontkammerater ligesom blev sat i bås, under retsopgøret:

”Man skærer os alle over én kam- om vi kæmpet ved fronten mod en fjende, som også herhjemme for den almindelige bevidsthed stod som den civiliserede verdens største fjende, eller om man har været Schalburgmand, Hipo, sabotagevagt eller brandmand, det synes at være ligegyldigt. Men det er ikke ligegyldigt. Vi, som tog til fronten, vi gjorde det med regeringens og kongens sanktion, så kan man vende og dreje det, som man vil.”¹⁹⁵

Det er en klar afgræsningsstrategi, som Helweg-Larsen her anvender. Han søger at fremstille sig selv som en regulær frontsoldat, der under ingen omstændigheder vil have noget med tysk

¹⁹² Kristensen og Tamm, *Dødsdømt*, s. 275.

¹⁹³ Kristensen og Tamm, *Dødsdømt*, s. 274- 275.

¹⁹⁴ Mogens Herman Hansen, *Demokratiets historie fra oldtid til nutid*(Museum Tusulanum Forlag, 2012), s. 107-110.

¹⁹⁵ Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt*, 32.

besættelsespoliti i Danmark at gøre eller på anden vis agere handlinger for besættelsesmagten, endsigte være anklaget for noget, der påhvile deres (handlingernes) samvittighed, ikke hans. Man bør huske på at de danske frivillige i krigs- og efterkrigsårene havde mange gode grunde til at distancere sig fra Schalburg- og Hipobevægelsen. På foranledning af det tyske sikkerhedspoliti gengældte især HIPO bl.a. modstandsbevægelsens sabotage med sprængninger rettet mod danske interesser, heriblandt Tivoli, ØK¹⁹⁶ og Allers hovedsæde, samt attentater mod fremtrædende danskere, de såkaldte clearingsmord.¹⁹⁷ Og det var netop et drab, Helweg- Larsen havde medvirket til, på redaktør Carl Henrik Clemmensen, sammen med Søren Kam og Jørgen Jens Valdemar Bitsch-således den gerning, som senere fik Helweg-Larsen dødsdømt. Paradokset er slående. Men selvforsvaret er ikke uforståeligt, hans situation taget i betragtning. Når Helweg- Larsen beretter om drabet på Clemmensen, er det forsæt med sig selv i en slags offerrolle. Han lægger ikke skjul på sin meddelagtighed i mordet, men beretter, at motivet til drabet var afledt af den chikane, som ramte de SS-frivilliges familier og børn, inklusiv hans egne, hvorfor de (Helweg- Larsen, Kam og Bitsch) følte, at de måtte statuere et eksempel. Den udvalgte blev således Clemmensen, som eftersigende havde chikaneret og ”spyttet på en journalist ved det nazistiske dagblad, *Fædrelandet*, Poul Nordahl-Petersen.”¹⁹⁸

Så vidt altså Helweg-Larsens redningsdåd-en selvmodsigende konstruktion- der på nogle områder adskiller sig fra det, som Lærum, Krabbe og Rasmussen beretter. Lærum er også ude med en konkret og gedigen kritik af retsopgøret, men den har et mere kollektivt islæt end Helweg- Larsens. Lærum var af den holdning, at behandlingen af ham og hans ligesindede var et eklatant brud med gyldige retsprincipper.¹⁹⁹ Retsopgøret og den generelle udstødelse af de frivillige var hovedårsagen til, at han blev formand for Dansk Frontkæmper Forbund. Han skulle nok komme igennem på en eller anden måde.²⁰⁰ Han var mere bekymret for, hvordan andre frivillige skulle klare sig igennem tilværelsen som udstødt landsforræder, således en kollektiv redningsaktion.²⁰¹ Lærum bruger dog samme taktik som Helweg- Larsen, i og med han forsøger at berøve retsopgøret legitimitet.²⁰² Forskellen til Helweg- Larsen er dog, at Lærum retter sit skyts mod kommunismen, idet han betegner retsopgøret som et konkret udtryk for kommunistisk politik:

¹⁹⁶ Aktieselskabet Det Østasiatiske Kompagni.

¹⁹⁷ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 24-25. Og: Lundtofte, *Hændlingerne*, s. 67-70.

¹⁹⁸ Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt*, s. 15. For en nærmere beskrivelse af mordet på Clemmensen, se da: Kirkebæk og Lauridsen, Indledning i *Et liv uden fædreland*, s.40-48.

¹⁹⁹ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 113.

²⁰⁰ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 113.

²⁰¹ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 113-114.

²⁰² Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s.112—114.

”Det værste af det hele var at se de officielle instanser hoppe på kommunisternes limpind og skade hæren ikke alene for landets øjne, men for hele verdens (...) Landet vrimlede med bevæbnede kommunistiske partisaner, der var ude af sig selv af skuffelse over, at russerne ikke nåede at besætte landet, men det er ikke til at forstå, at de (politikere red.) endnu 10 år efter danser efter deres pibe.”²⁰³

Lærums fortolkning er ikke så langt fra mange nutidige analyser.²⁰⁴ Kommunisterne var blandt de fremmeste fortalere for et omfattende og strengt retsopgør og udrensning. ”Folkets vilje -landets lov”, der egentligt var et kommunistisk budskab, blev således i ugerne efter besættelsen enslydende med kravet om et folkeligt retsopgør, der rensede udførligt ud.²⁰⁵ Og politikernes respons på lidt længere sigt tydede også på, at idéen om, at de følte sig presset i 1945, ikke var direkte forkert. Men efterhånden som stormen stilnede af og entusiasmen for Sovjetunionen trinvis erstattedes af recension, ændrede mange politikere også mening om retsopgørets love fra befrielsessommeren 1945.²⁰⁶ Som det fremgår af ovenstående citat, var Lærum af en anden opfattelse. Der er ligeledes tegn på, at Lærum havde Danmarks NATO-forbehold i tankerne, når han altså beretter, ”at de (politikere red.) endnu 10 år efter danser efter deres (kommunisternes red.) pibe.”²⁰⁷ Også i *Skræp* og *Signal* gjorde han sig med bemærket med tankevækkende konspirationsteorier. Paralleller blev draget til de sovjetiske og østeuropæiske retssager, og det flere gange postuleret, at Stalin var den virkelige bagmand også for det danske retsopgør. Dette er naturligvis en sammentrækning ud fra flere forskellige udgivelser, men det udgør substansen i konspirationerne.²⁰⁸ Den kommunistiske infiltration havde nået nye højder.

Oluf Krabbe beskæftiger sig ikke med sammensværgelsesteoriene: altså, den antikommunistiske sammensværgelsesteori, som f.eks. Erik Lærum, endsige den ”folkelige”²⁰⁹, som f.eks. Flemming Helweg- Larsen. Han har en anden dagsorden end dem. Han retter et frontalt angreb på den etablerede demokratiske proces:

²⁰³ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s. 113.

²⁰⁴ Det var naturligvis stærkt overdrevet

²⁰⁵ Lidegaard, *Kampen om Danmark*, s.513. Og: Klüwer, ”Fra fronten til Fængslet”, s.168.

²⁰⁶ Bryld og Warring, *Besættelsestiden som kollektiv erindring*, s. 111.

²⁰⁷ Lærum, *Dansk soldat i krig og fred*, s.113.

²⁰⁸ Diverse *Skræp* og *Signal*.

²⁰⁹ I mangel på et bedre ord.

”Det kunne se ud som om der- efter demokratiets magtovertagelse i 1849- er ved at danne sig en tradition for, at Danmark giver sine fra krigen hjemvendte sønner en dårlig behandling. Således var det i 1864, efter at hærens tapperhed over for overmagten ikke havde formået at opveje følgerne af folkets påholdenhed i forsvarssagen og af en diletantisk politik. Og således var det også i 1945. Sandsynligvis ville det have været anderledes, hvis vi var vendt tilbage som sejrende i det store europæiske opgør.”²¹⁰

Krabbes udlægning kan ses som en fortælling med en begyndelse (1849), en midte (1864) og en slutning (1945). Det er således en periodisering, der understreger en tydelig kontinuitet i historien fra 1849 til efterkrigstiden: Demokratiet havde fejlet. Her er der tale om en nazist, der ønskede at smide parlamentarismen overbord, belært af historien.²¹¹

Ud af historiens eksempelsamling fremtrækker Krabbe med sin udlægning af det danske retsopgør flere væsentlige cirkulærer, hvoraf krigsministeriets 8. juli- erklæring, fra 1941, er den væsentligste.²¹² Krabbe var ikke i tvivl og læste den som en direkte opfordring til tysk krigstjeneste - måske set i efterrationaliseringens ulideligt klare lys?²¹³ For langt broderparten af de østfrontfrivillige spillede samarbejdspolitikernes ”holdning til spørgsmålet i øvrigt overhovedet ikke nogen rolle- før under retsopgøret”, som Henrik Skov Kristensen og Ditlev Tamm beskriver det.²¹⁴ Selvom der med cirkulæret af 8. juli blev givet grønt lys for at danske rekrutter kunne lade sig melde til SS-korpset, kan man dog ikke tale om at der i samarbejdsregeringens politik lå nogen form for opfordring til at melde sig til tysk krigstjeneste.²¹⁵ Pointen fra politisk side var i stedet at gøre indrømmelser, som kunne efterkomme nogle af den tyske besættelsesmagts krav til danske samarbejdspolitikere.²¹⁶ ”Men ingen kan vel forlange, at vi den i alder skulle have forstået, hvad millioner af voksne mennesker ikke forstod”, spørger Krabbe? Akkompagneret af Rasmussen og

²¹⁰ Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*, s.250.

²¹¹ Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*, s.249-250.

²¹² Krigsministeriets Cirkulæreskrivelse om Indtræden i Frikorps Danmark. 8.juli 1941: ”Den danske Regering har givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o.l. og hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o.l. og menige) fra den danske Hær melder sig til Frikorps ”Danmark”. Medlemmer af Frikorpset vil faa Lønning m.v. i Overensstemmelse med tyske Bestemmelser og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.” Kilde: Niels Alkil, ”Love, Bekendtgørelser, Cirkulærer m.v. ”, i *Besættelsestidens Fakta. Dokumentarisk Haandbog med Henblik paa Lovene af 1945 om landsskadelig Virksomhed m.v.*, red. Niels Alkil (I kommission hos J. H Schultz Forlag, bd. 1, 1945), s. 37-38.

²¹³ Krabbe, *Danske soldater i kamp på Østfronten 1941-1945*, s. 19-20.

²¹⁴ Kristensen og Tamm, Indledning i *Dødsdømt* s. 34.

²¹⁵ Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 499.

²¹⁶ Christensen, Poulsen og Smith, *Under hagekors og Dannebrog*, s. 365, 368-369.

nok en del flere.²¹⁷ De giver udtryk for en offermentalitet. Desuden anvender de en normaliseringsstrategi.

Rasmussen så kun sine meninger bekræftet af den ”holdningsmæssige udvikling”, det var i hvert fald sådan han selv havde forstået det, som bl.a. Erik Scavenius, Hal Koch, af uddannelsesteolog, og Poul Andersen, af uddannelsejurist, skrev om retsopgøret. De var kommet på andre og bedre tanker. Rasmussen havde nok overset, at hverken Koch eller Andersen havde ændret deres kritik af retsopgøret.²¹⁸ Retsopgøret vakte således allerede i samtiden en kritik. Til at begynde med foregik kritikken som en juridisk debat mellem flere sagførere, som var beskæftiget med opgøret, men efterhånden blandende flere af landets skarpeste debattører sig, heriblandt Hal Koch og Poul Andersen.²¹⁹ Den slags ting ser Rasmussen stort på.²²⁰ Men *Troskab* viser også tegn på, at Rasmussen var særdeles velinformeret. Han er i hvert fald i stand til at resumere John Christmas Møller og Erik Scavenius og citere fra den protestadresse, som blandt andre Hal Koch og Poul Andersen indgav til Rigsdagen i november 1947.²²¹ Rasmussen vidste, at han havde ret. Og det fik han så bekræftet nu:

²¹⁷ Krabbe, *Danske soldater på Østfronten, 1941-1945*, s.251. Og: Hansen, *Troskab*, s. 444.

²¹⁸ Jens Branner, ”Et mareridt bag vandtætte skodder: De danske landsforrædere- 30 år efter”, *Politikken*, 4. november 1975.

²¹⁹ Claus Bryld, ”De tog ikke fortiden så tragisk”, *Information*, 8. juni 2005, konsulteret 19.januar 2018, <https://www.information.dk/2007/07/tog-fortiden-saa-tragisk>

Og: Christensen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 36.

²²⁰ Men holdningen er nu ikke helt grebet ud af luften- i hvert ikke ifølge den danske amatørhistoriker Andreas C. Johannsen. Han skriver følgende: ”I løbet af 1947 ændrede opfattelsen af retsopgøret sig markant. De fleste dømte havde udstået deres straf, og hos myndighederne bredte der sig den holdning, at der ikke var grund til at holde landssvigerne længere end højst nødvendigt.” Andreas C. Johannsen, *Danske læger under nazismen* (Gyldendal, 2016), s. 138.

²²¹ Rasmussens uddrag fra postadressen: ”Efter befrielsen kunne Danmark atter være trådt ind i de demokratiske retssamfunds rækker, frigjort for de særlove, som besættelsestidens abnorme forhold havde påtvunget landet. Vi har i stedet fået et omfattende kompleks af særlove med tilbagevirkning for hele besættelsestiden. Det må dybt beklages, at det opgør med besættelsestidens oplagte forbrydelser, som det danske folk afgørende og med rette krævede i maj 1945, ikke blev gennemført på grundlag af den gældende straffelovgivning. Man valgte at bryde med et princip, for hvis gennemførelse og opretholdelse den oplyste menneskehed har kæmpet i århundreder. Havde besættelsestiden afsløret mangler i den bestående straffelov, måtte sådanne efter befrielsen være afhjulpet ved lovbestemmelser alene sigtende mod fremtiden. Dansk ret er kompromitteret ved: At handlinger, der under besættelsen har været klart overensstemmende med landets love, bagefter gøres straffbare. At personer gøres til genstand for retlig forfølgning, fordi de har været medlem af lovlige partier. Med særlig styrke må protesteres mod enhver forfølgelse af landsmænd, der har formet deres indstilling og handlemåde under besættelsen ud fra den politik indadtil og udadtil, som med støtte fra Rigsdagens flertal er blevet fastlagt af kongen landets lovlige regering, og som har fundet udtryk i talrige officielle tilkendegivelser. Ikke mindre alvorlige er de virkninger, der peger fremefter, idet de danner præcedens for tilstande, hvor en befolkningsgruppe, der kommer til magten, anvender straf over for handlinger, som tidligere var lovlige. Det henstilles at man råder bod på den begåede uret. Vi mener at dette bedst kan ske, ved at man gennem omfattende benådning og amnesti søger så vidt muligt at anbringe de afsagte straffedomme i overensstemmelse med den almindelige straffelovgivning.” Hansen, *Troskab*, s. 446-447.

”De omtalte politiske udmeldinger var til en vis grad en æresoprejsning til alle os, som var blevet uskyldigt dømt, men en æresoprejsning er jo ildet værd, når majoriteten af den befolkning, hvem lovene var påstået at skulle tilfredsstille, end ikke var bevidste om udtalelserne. Hertil kom, at indrømmelserne ikke blev fulgt op af nævneværdige handlinger, om end de domme, der blev afsagt senere i forløbet, dog bar præg af, at den ophidsede stemning, der havde hersket i befolkningen i månederne efter krigen, var begyndt at være afdæmpet.”²²²

Det skete således ingen forandringer med hensyn til, hvad frontsoldaterne kunne blive dømt for, eller en regulering af de tilbagevirkende love. For folk, som Rasmussen, der havde sat næsen op efter juridisk oprejsning var det naturligvis en skuffelse. Retsopgøret, det var den eklatante fejl som intet kunne råde bod på, end ikke moralsk oprejsning. Det er i hvert fald sådan, Rasmussen beskriver det. Slutpointen lyder som følger:

”Dette til trods vil retsopgøret til evig tid stå som et nationalt uværdigt og beskæmmende eksempel på, hvordan mod regeringsledere og væbnede partisaner i samfundet kan formå at tilsidesætte både menneskelig retfærdighed og gældende lovgivning under påberåbelse af kollektiv konsensus.”²²³

Rasmussens valgte fjender var som antydnet i første række samarbejdsregeringen og de af samarbejdspolitikere, der løb mest fra deres tidligere ord og lovgivninger, og i anden række de af danskerne, ”partisanerne”, der havde tilsidesat al fornuft.²²⁴ Forargelsen mod retsopgøret var forståelig nok hos mange af dem, det gik udover. Men var retsopgøret så lurvet og uretfærdigt, som Rasmussen og f.eks. ovennævnte røster fra det tyske SS- korps lader forstå? Det er et spørgsmål, der har optaget besættelseshistorikere og retshistorikere siden besættelsesforskningens spæde begyndelse. Men det er egentlig ikke så væsentligt i denne sammenhæng.

Ditlev Tamm, af uddannelse jurist, holdt i anledning af befrielses-jubilæet i 1995 en længere foredragsrække, hvor han opdagede en forandring i anskuelsen af opgøret. Han mødte nu en anden holdning end ved en lignende foredragsrække i 1985. Det, der dengang havde været en provokation, var nu i vidt omfang godtaget. Ifølge Ditlev Tamm var der i 1995 en markant større lydhørhed blandt både ældre og yngre tilskuere for, at retsopgøret mod landssvigerne ikke havde været

²²² Hansen, *Troskab*, s. 449.

²²³ Hansen, *Troskab*, s. 449.

²²⁴ Hansen, *Troskab*, s. 449.

udladeligt. Nogle plæderede for amnesti, mens andre ønskede undskyldninger, helst fra officielt hold. ²²⁵De forandringer, som Ditlev Tamm opdagede ved foredragsrækken i 1955, var formodentlig bl.a. et resultat af den forøgede interesse for menneskerettighederne, som vandt frem efter Den Kolde Krig. ²²⁶ Tilbøjeligheden til større modtagelighed over for landssvigernes historie har dog ikke været ensbetydende med, at landssvigerne som gruppe er blevet undskyldt. En landssviger var nemlig ikke bare en landssviger. Og en SS-mand var ikke bare en SS-mand. For den "lille" landssviger, dvs. tyskerpiggen, var der nu mulighed for at opnå en form for moralsk rehabilitering. Hun kunne indtage en plads i første offer-række. Det kunne SS-soldaten ikke. Og det kunne Schalburg- og Hipomanden slet ikke. Han var henvist til den bagerste parket. Eller skafottet som tilfældet var med Flemming Helweg- Larsen. ²²⁷

²²⁵ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 260.

²²⁶ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 258-259. Ditlev Tamm, *Retsopgøret efter besættelsen* (Gyldendal, 3.udgave, 1997), s. 790 og 793. Og: Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, 260.

²²⁷ Christiansen og Hyllested, *På den forkerte side*, s. 260.

Konklusion:

Tyskerne har et begreb, der hedder Vergangenheitsbewältigung, som er blevet synonymt med det at bearbejde og forholde sig kritisk til sin nazistiske historie.²²⁸ Det leder tanker hen på eftertænkning og selvrefleksion: Et selvopgør. En analyse af Flemming Helweg Larsens, Erik Lærums, Oluf Krabbes og Ellef Henry Rasmussens meningstilkendelser udadtil efterlader det indtryk, at et sådan ikke har været tilfældet hos dem. Snarere tværtimod. Med erindringer og artikler var der tale om et forsøg på at præge omverdens og efterkrigstidens anskuelse af gerninger og meninger under krigen. Men hvordan bar de sig egentlig ad- altså med at retfærdiggøre sig?

Gennem Helweg- Larsens, Lærums, Krabbes og Rasmussens meningstilkendegivelser er det nu muligt at identificere og afkode modfortællingens divergerende retfærdiggørelsesstrategier. SS-soldaterne hævdede for det første, at de var nationalpatrioter og idealister, der havde frelst fædrelandet fra bolsjevismen og Stalins krigsmarionetter. Eller i det mindste havde forsøgt på det. For kommunisterne var der jo stadig. I lyset af Den Kolde Krig fremstod de nu som repræsentanter for en antikommunistisk avantgarde, der havde anset faren længe for alle andre. De havde udgjort det første forsvar for vestligt demokrati. Hermed kunne de ”købe” lidt af NATO’s legitimitet.

Et andet element er, at retsopgøret var politikernes definitive bedrag, hvor de SS-frivillige blev ofre for en politisk skinproces. Et tredje, er at de frontfrivillige tog skarp afstand fra alt, hvad der havde at gøre med SS- korps på hjemmefronten, altså HIPO-og Schalburgkorpset. Et fjerde element er, at de SS-frivillige intet kendte til nazisternes rædselsgerninger eller uhyrligheder. De havde hverken ”lod eller del i den beskidte krig.”²²⁹ Den var helt og holdent forbeholdt de allierede, som benyttede sig af feje tricks. I Waffen-SS kæmpede man til gengæld efter krigens regler, og hvis der alligevel skete overgreb, skyldtes de ”afvigende enkeltindivider, ”ikke kulturen i SS.”²³⁰ Waffen-SS bestod af anstændige soldater, som i øvrigt intet havde med den resterende del af SS at gøre- endsige SS-lejrsystemet. Modfortællingen befandt sig altså klart inden for den transnationale ramme, som den altid skal ses i. Som Waffen- SS altid skal ses i.

Det er ikke urimeligt at hævde, at de danske SS-frivillige langt ad vejen valgte at bekende sig til det samme pensum. Det vil derimod være urimeligt at hævde, at de opfattede tingene ens. Der var væsens forskel på ekstremisten Oluf Krabbe og så eventyren Flemming Helweg- Larsen, ligesom

²²⁸ Claus Bryld, ”Mellem Holocaust og Gulag: Erindring og glemsel i Europa”, i *Kildekunst: Historiske og kulturhistoriske studier: Festskrift til John. T. Lauridsen*, red. Sofie Lene Bak et al. (Det kongelige Bibliotek, bind 1, 2016), s.511.

²²⁹ Kirkebæk og Lauridsen, Indledning i *Et liv uden fædreland*, s. 17.

²³⁰ Christensen, Poulsen og Smith, *Waffen-SS*, s. 499.

der var væsensforskel på militaristen Erik Lærum og så ungnazisten Ellef Henry Rasmussen- i hvert fald i deres respektive selvfremstilling.

Man kan spørge, hvorvidt de var bevidste om have gjort noget forkert? Som anført ses der træk hos Flemming Helweg- Larsen, der peger på, at han var ude i en redningsdåd. Han var godt klar over, at han var medskyldig i mordet på redaktør Carl Henrik Clemmesen. Men han lod ikke på lade side af den grund. Han forsøgte at retfærdiggøre det. Det illustrerer hans beretning med al tydelighed. Men hvad med outsideren Oluf Krabbe? Der er nok ikke tvivl om, desto stærkere troen om egen uskyld er, desto større er lysten nok også til at bekendtgøre det. Oluf Krabbe havde i hvert fald talrige publikationer på sit CV. Den ene mere rabiater end den anden. Det er dog ren spekulation fra min side. Men alt i alt klarlægger Flemming Helweg- Larsen, Oluf Krabbe, Erik Lærum og Ellef Henry Rasmussen med deres soldaterberetninger, erindringer og artikler et behov for alment at gøre deres gerninger begribelige og nødvendige.

Litteraturliste:

Faglitteratur:

- Alkil, Niels. "Love, Bekendtgørelser, Cirkulærer m.v." I *Besættelsestidens Fakta: Dokumentarisk Haandbog med henblik paa Lovene af 1945 og landsskadelig Virksomhed m.v.*, redigeret af Niels Alkil, 1-141. I kommission hos J.H. Schultz, bd. 1, 1945.
- Benz, Wolfgang, Hermann Graml og Hermann Weiß. *Enzyklopädie des Nationalsozialismus*. Deutscher Taschenbuch Verlag, 1997.
- Blum, Jacques og Eva Bøggild. *Løgnens veje- om benægtelsen af Holocaust*. Lindhardt og Ringhof, 2002.
- Bryld, Claus og Anette Warring. *Besættelsestiden som kollektiv erindring. Historie- og traditionsforvaltning af krig og besættelse 1945-1997*. Roskilde Universitetsforlag, 1998.
- Bryld Claus. "Mellem Holocaust og Gulag: Erindring og glemsel i Europa". I *Kildekunst: Historiske og kulturhistoriske studier: Festskrift til John. T. Lauridsen*, redigeret af Sofie Lene Bak, Thorsten Barring Olesen, Lene Eklund-Jürgensen, Erland Kolding Nielsen, Henrik Lundtofte, Rasmus Mariager og Jakob K. Meile, 507-539. Det kongelige Bibliotek, bind 1, 2016.
- Christensen, Claus Bundgaard, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith. *Under hagekors og Dannebrog: Danskere i Waffen SS 1940-45*. Aschehoug, 1998.
- Christensen, Claus Bundgaard, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith. *Waffen-SS: Europas nazistiske soldater*. Gyldendal, 2015.
- Christensen, Claus Bundgaard, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith. "The Danish Volunteers in the Waffen SS and their Contribution to the Holocaust and the Nazi War of Extermination". I *Denmark and the Holocaust*, redigeret af Mette Bastholm Jensen og Steven L.B. Jensen, 62-101. Institute for International Studies. Department for Holocaust and Genocide Studies, 2003. Downloaded 28. februar 2017: <http://pure.diis.dk/ws/files/507541/DKandtheholocaust.pdf>
- Christensen, Claus Bundgaard, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith. "Per Sørensen: Officer og gerningsmand - en dansk SS-officer." I *Danskere i krig 1938-48*, redigeret af Rasmus Mariager, 91-127. Gyldendal, 2009.
- Christensen, Claus Bundgaard, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith. "Fra videnskab til mindekultur og reenactment: Historiebrugen om danskere i tysk krigstjeneste." I *Kildekunst: Historiske og kulturhistoriske studier: Festskrift til John T. Lauridsen*, redigeret af Sofie Lene Bak, Thorsten Barring Olesen, Lene Eklund-Jürgensen, Erland Kolding Nielsen, Henrik Lundtofte,

Rasmus Mølgaard Mariager og Jakob Kyril Meile, s. 539-567. Det Kongelige Bibliotek, bind 1, 2016.

Christiansen, Søren Billeschou og Rasmus Hyllested. *På den forkerte side: De danske landssvigere efter befrielsen*. Aarhus Universitetsforlag, 2011.

Christiansen, Søren Billeschou og Rasmus Hyllested. "Idealist og mytebærer - Aksel Olesen." I *Over strengen- under besættelsen*, redigeret af John T. Lauridsen, s. 656-670. Gyldendal, 2007.

Christiansen, Karl Otto. *Mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen: En kriminografisk og sociologisk oversigt over 5.107 mænd dømt efter straffelovstillæggene af 1.6. 1945 og 29.6. 1946*.

Direktoratet for Fængselsvæsenet: i kommission hos G.E.C. Gad, 1950.

Cüppers, Martin. *Wegbereiter der Shoah: Die Waffen-SS, der Kommandostab Reichsführer-SS und die Judenvernichtung 1939-1945*. Primus, 2011.

Farbøl, Rosanna. "Kunsten at lægge historien til rette: Anders Fogh Rasmussen og opgøret med den danske udenrigspolitiske tradition.." *Temp- tidsskrift for historie* 3 (2011): 65-90.

Downloaded 2.oktober 2017: <https://tidsskrift.dk/temp/article/view/24813/21720>

Farbøl, Rosanna. *Koldkrigere, medløbere og røde lejesvende: Kampen om historien*. Gads Forlag, 2017

Hansen, Mogens Herman. *Demokratiets historie fra oldtid til nutid*. Museum Tusulanum Forlag, 2012.

Hansen, Peter Møller. "Forført til landsforræderi: hvervning og skoling af danske frivillige i Waffen SS, sommeren 1940." *Historisk tidsskrift* 111 (2011):454- 478. Downloaded 18.november 2017: http://www.historisktidsskrift.dk/pdf_histtid/111_2/454.pdf

Hansen, Søren Toft. Det stod i avisen: Kildekritiske overvejelser ved brug af aviser. Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet, 2001. Downloaded 4.oktober 2017: http://vbn.aau.dk/files/40508130/No3Historieskriftserie_S_renToftHansen_.pdf

Holmila, Antero." "Soldaten wie andere auch": Finnish Waffen-SS Volunteers and Finland's Historical Imagination". I *Finland's Holocaust Silences of History*, redigeret af Simo Muir og Hana Worthen, 218-244. Palgrave Macmillan, 2013.

Johannsen, Andreas C.. *Danske læger under nazismen*. Gyldendal, 2016.

Jensen, Bernard Eric. *Historie – livsverden og fag*. Gyldendal, 2003.

Jensen, Mona. *Signal- et nazistisk propagandablad i Danmark 1940-1945*. Turbine Forlaget, 2017.

Jensen, Palle-Roslyng. *Danskerne og besættelsen: Holdninger og meninger 1939-1945*. Gads Forlag, 2007.

Klüwer, Martin Villemos. "En kvantitativ analyse af retsopgørets domme over danskere i tysk krigstjeneste 1939-45". *Fra Krig og Fred* 1 (2015): 168-216.

- Kirkebæk, Mikkel. "Aldrig usynlig- Den danske nazistiske flyverkaptajn Erik Lærum". I *Over stregen-under besættelsen*, redigeret af John T. Lauridsen, 524-542. Gyldendal, 2007.
- Kristensen, Henrik Skov. *Straffelejren - Fårhus, landssvigerne og retsopgøret*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck A/S, 2011.
- La Cour, Vilhelm. "Frikorpset og Schalburgkorpset". I *Danmark under Besættelsen*, redigeret af Vilhelm La Cour, 507-534. Forlaget Westermann, Bind 2, 1946.
- Larsen, Dennis. *Fortrængt grusomhed - Danske SS-vagter 1941-1945*. Gyldendal, 2010.
- Larsen, Dennis og Therkel Stræde. *En skole i vold: Bobruisk 1941-44. Frikorps Danmark og det tyske besættelsesherredømme i Hviderusland*. Gyldendal, 2014.
- Larsen, Stein Ugelvik. "De skriver om seg selv: Frontkjemperne, NS-medlemmene og NS-barna. Dokumentarlitteraturen om dem på den gale siden". I *Nazismen og norsk litteratur*, redigeret af Bjarte Birkeland og Stein Ugelvik Larsen, 196-208. Bergen Universitetsforlaget, 1995.
- Lauridsen, John T. *De Danske Nazister- En forskningsoversigt*. Det Kongelige Bibliotek, 1995.
- Lauridsen, John T. *Dansk nazisme 1930-45- og derefter*. Gyldendal, 2002.
- Lauritzen, M.: "I Tysk Krigstjeneste". I *De fem lange Aar*, redigeret af J. Brøndsted og K. Gedde, 1362-386. Nordisk Forlag, Bind 3, 1947.
- Lidegaard, Bo. *Kampen om Danmark 1933-45*. Gyldendal, 2006.
- Lundtofte, Henrik. "SS'er og terrorist- Henning Brøndum". I *Over stregen-under besættelsen*, redigeret af John T. Lauridsen, 119-164. Gyldendal, 2007.
- Lundtofte, Henrik. *Håndlangerne: Schalburgkorpsets Efterretningstjeneste og Hipokorpset 1943-1945*. Politikens Forlag, 2014.
- Mathiesen, Eske K.: *Erindringer som historieskrivning*. Foreningen Danmarks Folkeminder, 1981.
- Mørch, Søren. *Den sidste Danmarkshistorie: 57 fortællinger af fædrelandets historie*. Gyldendal, 1996.
- Nielsen, Henrik Gjøde. *En by i krig – Viborg*. Forlaget Uhrskov, 2012.
- Nelson, Hilde Lindemaan. *Damaged identities: Narrative Repair*. Cornell University Press, 2001.
- Poulsen, Niels Bo. "Den danske krigsveteran i internationalt lys". *Fra Krig og Fred* 1 (2016): 97-124.
- Schmidt, Max. "De militære korps". I *Fem Aar: Indtryk og Oplevelser*, redigeret af Chr. Refslund og Max Schmidt, 459-473. H. Hagerups Forlag, Bind 1, 1945.
- Schou, Søren. *De danske Østfront-frivillige*. Suenson, 1981.
- Sløk, Johannes. *Den kristne forkyndelse*. Lindhardt og Ringhof, 1983.

Storeide, Anette H. *Arven efter Hitler: Tysklands opgør med naziregimet*. Informations Forlag, 2010.

Sigsgaard, Thomas. *Psykologisk undersøgelse af mandlige landssvigere i Danmark under besættelsen*. Direktoratet for Fængselsvæsenet, 1954.

Tamm, Ditlev. *Retsopgøret efter besættelsen*. Jurist-og Økonomiforbundets Forlag, 1984.

Tamm, Ditlev. *Retsopgøret efter besættelsen*. Gyldendal, 3.udgave, 1997.

Thing, Morten. *Anti: begreberne antikommunisme, antisemitisme og deres historie*. Roskilde Universitetsbibliotek, 2003.

Vestenskov, David. "Krig i Afghanistan gennem fire årtier: En analyse af udviklingen i historieskrivningen." *Fra Krig og Fred 2* (2014): 176-195.

Wilke, Karsten. *Die "Hilfsgemeinschaft auf Gegenseitigkeit" (HIAG) 1950-1990. Veteranen der Waffen-SS in der Bundesrepublik*. Schöningh, 2012

Warring, Anette. "Erindring og historiebrug- introduktion til et forskningsfelt". *Temp-tidskrift for historie 2* (2011): 6-35.

SS- erindringer- og beretninger:

Hansen, Peter Møller. *Troskab. Dansk SS- frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-45*. Lindhart og Ringhof, 2015.

Kirkebæk, Mikkel og John T. Lauridsen. *Et liv uden fædreland: Søren Kams erindringer*. Lindhardt og Ringhof, 2015.

Krabbe, Oluf. *Danske soldater i kamp på Østfronten*. Bogan, 1976.

Krabbe, Oluf. *Testamente til Europa: Et opgør med Europas ødelæggere*. Politik og Samfund, 1995.

Kristensen, Henrik Skov og Ditlev Tamm. *Dødsdømt: Flemming Helweg-Larsens beretning*. Gyldendal, 2008.

Lærum, Erik. *Dansk soldat i krig og fred*. Kultur og Politik, 1955.

Steiner, Felix M.: *Die Wehrdee des Abenlandes*. Parma-Edition, 1951.

Anmeldelser:

Andersen, Steen. "Søren Kams erindringer er mere end en gammel nazists løgn om fortiden."

Anmeldelse af *Et liv uden fædreland: Søren Kams erindringer*, Indledning og efterskrift af Mikkel Kirkebæk og John T. Lauridsen. *Politikken*, 1. april 2016. Konsulteret 3. maj 2017:

<http://politiken.dk/kultur/art5617183/Sorens-Kams-erindringer-er-mere-end-en-gammel-nazists-logn-om-fortiden>

Blüdnikow, Bent:” Løgn, mord og forræderi.” Anmeldelse af *Troskab. Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-45*, af Peter Møller Hansen. *Berlingske*, 18.marts 2015, konsulteret 14.november 2017: <https://www.b.dk/kultur/loegn-mord-og-forraederi>

Lund, Joachim. ”Modfortælling.” Anmeldelse af *Et liv uden fædreland: Søren Kams erindringer*, af Mikkel Kirkebæk og John T. Lauridsen. *Information*, 30.november 2015. Konsulteret 1.februar 2017:<https://www.information.dk/kultur/anmeldelse/2015/11/modfortaelling>

Nielsen, Henrik Gjøde.”Troskab.” Anmeldelse af *Troskab: Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-1945*, indledning og efterskrift af Peter Møller Hansen. *Historiske-online.dk: Nyheds-og ressourceportal fra Dansk Historisk Fællesråd*, ukendt publiceringsdato. Konsulteret 1.februar 2017:<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/2-verdenskrig-61-61/troskab>

Poulsen, Niels Bo.” Flemming Helweg-Larsen.” Anmeldelse af *Dødsdømt: Flemming Helweg-Larsens beretning*, af Henrik Skov Kristensen og Ditlev Tamm. *Militært Tidsskrift*, 138. årgang - nr. 1 - februar 2009:121-122. Downloaded 21.oktober 2017: http://www.krigsvidenskab.dk/sites/default/files/militaert_tidsskrift_138.aargang_nr.1_2009_15.pdf

Poulsen, Niels Bo. ”Tredobbelt anmeldelse: Kryssing. Manden der valgte forkert, Troskab. Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindring 1940-45, En skole i vold. Bobruisk 1941-44. Frikorps Danmark og det tyske besættelsesheredømme i Hviderusland.” Anmeldelse af *Troskab. Dansk SS-frivillig E.H. Rasmussens erindringer 1940-45*, af Peter Møller Hansen. *Krigsvidenskab.dk*, 9.september 2015, konsulteret 16. november 2017: <https://www.krigsvidenskab.dk/tredobbelt-anmeldelse-kryssing-manden-der-valgte-forkert-troskab-dansk-ss-frivillig-eh-rasmussens>

Schramm, Moritz. ”Dansker i nazisternes tjeneste ”. Anmeldelse af *I krig for fjenden: SS-frivillig Georg Rasmussens erindringer*, af Bjarne Salling Pedersen. *Kristeligt Dagblad*, 6.januar 2012. Konsulteret 1.februar 2017: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/dansker-i-nazisternes-tjeneste>

Avis- eller ugebladsartikler m.m.:

Andersen, Jakob. ”Oluf Krabbe-Nazist til døden.” *Ekstrabladet*, 9.april 1996. Downloaded 17.oktober 2016: <https://apps-infomediadk.zorac.aub.aau.dk/mediemarkiv/link?articles=Z0320752>

Branner, Jens. ”Et mareridt bag vandtætte skodder- De danske landsforrædere- 30 år efter.” *Politikken*, 4. november 1975.

Bryld, Claus. ”De tog ikke fortiden så tragisk.” *Information*, 8.juni 2015. Konsulteret 19.januar 2018: <https://www.information.dk/2007/07/tog-fortiden-saa-tragisk>

Kristensen, Kim og Rasmus G. Svaneborg. "Tidligere frikorpsmænd slipper for anklage om krigsforbrydelser." *Information*, 4.november 2016. Konsulteret 23.april 2017:

<https://www.information.dk/indland/2016/11/tidligere-frikorpsmaend-slipper-anklage-krigsforbrydelser>

Poulsen, Anders. "Tidligere kaptajn i den danske hær og major i Himmlers Waffen-SS: Jeg tror stadig på Hitler og nazismen." *Fyens Stiftstidende*, 25.april 1976.

Rekling, Therese og Jane Aunsbjerg Villadsen. "Vi er stadig besatte af helte og skurke." *Kristeligt Dagblad*, 23. april 2015. Konsulteret 10. september 2017 på: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/vi-er-stadig-besatte-af-helte-og-skurke>

Stræde, Therkel. "Efterspil: de østfrontfrivillige efter krigen." *Folkekrab.dk*, ukendt publiceringsdato. Konsulteret 16.september 2017: <https://www.folkekrab.dk/artikler/efterspil-de-oestfrontfrivillige-efter-krigen>

Veterantidskrifter:

Signal 1953-1955(udgivet af Dansk Frontkæmper Forening)

Skræp 1953 (udgivet af Dansk Frontkæmper Forening)

Abstract:

This dissertation deals with the justification strategies by the small group of Danish citizens in the postwar era, in which they experienced some of the most dramatic and chaotic sides of the World War that ravaged/took part in the years of 1939-1945. They were soldiers in the German Nazi military organisation called Waffen-SS. There is a consensus amongst the majority of those historians who are engaged in the Danish soldiers of Waffen-SS, Waffen-SS, SS, Holocaust, Nazism, Second World War and so on, that the soldiers of Waffen-SS was the Third Reichs attempt to create a race ideological and reliable soldier squad. The result the SS-leadership in particularly imagined was a military elite force whose unconditionally endorsement to Hitler and whose firm believe in the Nazi ideology would be the general principle that the military service would rest upon. The soldiers in Waffen-SS were the Nazis political soldiers and they fought for the Third Reichs supremacy of the rest of Europe. That included an extermination of the enemies of the regime whether or not they were allied soldiers, gypsies, jews or any other nation the Nazis had classified as “inferior persons”. The German conqueror- and extermination process was particularly noticeable on the Eastern Front where the majority of the Danish SS-volunteers were assigned during the war. Historians have also unveiled a vast majority of war crimes and genocide crimes committed by the SS-units in which the Danish SS-volunteers did their military service – perhaps on equal terms as the German soldiers. When the Danish SS-soldiers returned from the war they were deeply hated by the population. They were called traitors given their participation on the enemies side during the war and because of their fight for a country, a leader and a cause that simple wasn't theirs which during the post-war years was the essence of the wicked evil. So how did they justify themselves?

In the years following the war and until today a lot of the former Danish SS-volunteers have published memoirs and statements in which they have tried to explain their actions. This dissertation takes these memoirs and accounts as the starting point to demonstrate how these soldiers justified themselves. The dissertation will use an amount of periodical articles from the Danish SS-veteran unit called Dansk Frontkæmper Forbund, and this dissertation demonstrates that the former SS-veterans amongst other things claim that they weren't Nazis and hadn't participated in atrocities like the research scholars have demonstrated. Instead they believe that qua their participation in the war they tried to save Denmark from communism. Besides, they had been granted acceptance from the Danish government to enrol in the German military service. This

dissertation will demonstrate that even after all these years the SS-veterans still hold on to the mindset from the Nazi era.